הלכה · משנה תורה · מפרשים · אבן האזל · ספר שופטים

אבן האזל על משנה תורה, הלכות אבל

הרב איסר זלמן מלצר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אבן האזל על משנה תורה, הלכות אבל

הרב איסר זלמן מלצר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אבן-האזל-על-משנה-תורה-הלכות-אבל/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
פרק ג 13
הלכה ו 13
הלכה יג 25
הלכה יד 25
פרק ד 26
הלכה ו 26
פרק ה 26
הלכה ב 26
הלכה ג 28
פרק יד 29
הלכה כ 29

פרק א

הלכה א

מצות עשה להתאבל על הקרובים שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'.

וכתב הכ"מ יש לתמוה שבמקרא לא צוה שיתאבלו אלא שאמר שלא ייטב בעיני ה', ויש לתמוה על תמיהתו דהרי הא דלא ייטב הרי הוא מטעם אבלות דבלא זה למה לא ייטב וזה רק מגדר אונן שאסור בקדשים.

מצות עשה להתאבל על הקרובים שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה', ואין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד שהוא יום המיתה ויום הקבורה, אבל שאר השבעה ימים אינו דין תורה, אף על פי שנאמר בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימים ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ומשה רבינו תקן להם לישראל שבעת ימי אבלות ושבעת ימי המשתה. מאימתי יתחייב אדם באבל משיסתם הגולל, אבל כל זמן שלא נקבר המת אינו אסור בדבר מן הדברים שהאבל אסור בהן, ומפני טעם זה רחץ דוד וסך כשמת הילד טרם שיקבר.

אבל כל זמן שלא נקבר, דברי הרמב"ם צריכים ביאור דהא לשיטת הרמב"ם דאבלות דאורייתא ולמדו זה מאנינות דקדשים כמש"כ בהל' א' שנאמר ואכלתי חטאת היום וגו' ובקדשים ליכא חילוק בין קודם שנקבר לאחר כן וכבר הקשה כן הלח"מ.

והנה הרמב"ם בפרק ב' מהל' ביאת מקדש הל' ט' איזהו אונן זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהן ביום המיתה בלבד הוא הנקרא אונן דין תורה, ולילה הוא אונן מדברי סופרים, ומת ששהה ימים ואח"כ נקבר כל אותם הימים שאחר יום המיתה הוא אונן מדבריהם, וכן יום הקבורה ואינו תופש לילו, לפיכך מי שמת לו מת וקברו לאחר יום המיתה, כל יום הקבורה אינו מקריב ואינו אוכל בקדשים מדבריהם וטובל ואוכל לערב, ויום שמועה קרובה ויום ליקוט עצמות הרי הוא כיום קבורה שאינו תופס לילו ואפי' מדבריהם לפיכך טובל ואוכל בקדשים לערב, אבל יום המיתה כשם שאסור לאכול בו קדשים מן התורה כך אסרו לאכול בלילו מדבריהם, והנה מד' הרמב"ם מוכח דאין נ"מ בדין אכילת קדשים אם עוד לא נקבר המת או כבר נקבר, וכן מבואר להדיא מעיקר דין אונן דילפינן מקרא דהן היום הקריבו חטאתם ומשמע דהיה אחר הקבורה, וכן כתב הרמב"ן בתורת האדם בשער מי שמתו מוטל לפניו, (והוא בחידושי הרמב"ן בלקוטי תוה"א במס' ברכות דף י"ח) לענין דין שמת מוטל בתפיסה ואין נותנין רשות לקוברו דלא חל אנינות על הקרובים ליאסר בבשר ויין וכתב וז"ל ואפי' יחשבו אוננים ליאסר בקדשים ומעשר שני אפי' יהיה שם אונס כזה אעפ"כ אין לאסרם בבשר

ויין שהרי ביום מיתה מותרין בבשר ויין לאחר הקבורה אע"פ שאסורין בקדשים ומע"ש כל היום לכו"ע מן התורה מטעם אנינות אפי' לא נטמאו בקבורתו עכ"ל, אלא שצריך עוד לבאר טעמא דהך חילוקא.

ונראה דיש נפ"מ בין מצות אבלות בעיקר האבלות היינו שיתעצב בשביל מיתת קרובו שהוא מצוה להתאבל עליו ובין לנהוג המצות והחיובים שבדיני אבלות, דמצות אבלות בעיקרה חלה תיכף משמת המת והוא גדר אחד עם אנינות, והמצוה בזה הוא עיקר האבלות, וכמו שכתב הרמב"ם בפי"ג הל' י"ב כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים הרי זה אכזרי, ואף דכונתו שם למי שאינו נוהג דיני אבלות כמו שצוו חכמים והיינו אפי' חיובים שהם מדרבנן אבל עכ"פ נוכל להבין דשייך מצוה על עיקר האבילות שלא יהא אכזרי ויאמר שלא איכפת לו כלל במה שמת לו מתו בזה הוא מצווה על עיקר האבלות, וזה למדנו מקרא דואכלתי חטאת היום על עיקר דין האנינות שהוא אבלות, ולקדשים הכל אחד דכל יום המיתה בין לפני הקבורה בין לאחר כן הוא אונן שהוא אבל והוא שם אחד, ובשביל זה הוא אסור בקדשים שאסור לו להקריב וכן לאכול קדשים ביום זה, אבל לנהוג דיני אבלות אף דממילא הם איסורים כמו מלאכה ורחיצה ותספורת וכל הי"א דברים שמנה הרמב"ם בפ"ה, מ"מ האיסורים יוצאים מהחיובים שמחויב האבל לנהוג דיני אבלות וזה לא חייבו חכמים להאבל עד שיקבר המת, דכ"ז שלא נקבר ומחוייב להתעסק בקבורתו ופטור מכל המצות אמרינן דלא חייבתו תורה לנהוג בדיני אבלות.

ואף דלכאורה לא דמי דמה דאמרינן דפטור מכל המצות היינו במצות שהם בקום ועשה ומגדר עוסק במצוה פטור מן המצוה אבל איסורים שהם בשב ואל תעשה הא אין מעכבין את חיובו להתעסק בקבורתו, מ"מ כיון שבארנו דכל איסורי האבלות יוצאים מחיוב מצות אבלות אמרו חכמים דכל מה דילפינן איסורים לאבל, זהו כשחל עליו החיובים לנהוג דיני אבלות, ויש לומר עוד דמה דאמרו חכמים דאינו חייב לנהוג דיני אבלות קודם קבורה אינו משום דין עוסק במצוה פטור מן המצוה, אלא דכיון שהוא טרוד בקבורת המת אין לבו פנוי כלל לנהוג דיני אבלות וכמו דלא שייך להתחיל בתנחומי אבלים כמו שאמרו אל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו, ולכן אף דילפינן כולהו מקראי אמרו חכמים דזה הכל אחר שיקבר המת שלבו פנוי לנהוג דיני אבלות, אבל כל זה הוא באיסורים הפרטיים שהוא נוגע להאבל שיקיים על עצמו דיני אבלות, אבל מה דאבל אסור להקריב ולאכול קדשים אין זה מצד דיני אבלות שהוא מחויב לנהוג, אלא דכיון דעכ"פ הוא במציאות אונן ואבל, אסרתו התורה בקדשים מצד קדושת הקדשים, וכמו דאסור במע"ש דכתיב לא אכלתי באוני ממנו, ולכן אף דמהך קרא דבני

אהרן ילפינן דאבל אסור בתספורת מדכתיב ראשיכם אל תפרעו מכלל דכו"ע מחייבי ומה דאונן אסור להקריב קרבן ילפינן מקרא דהן הקריבו ולכאורה כמו דצווי ראשיכם אל תפרעו היה אחר הקבורה כן הא דהן הקריבו היה ג"כ אחר הקבורה, מ"מ בדין איסור הקרבה ואכילת קדשים לא מחלקינן דאיסור זה הוא מפני הקדשים ולא מפני מנהג דיני אבלות, ועוד דהאיסור דראשיכם אל תפרעו הא הוי קודם הקבורה רק דאמרינן דנצטוו אחר הקבורה דאבל אחר חייב.

ובזה שבארנו מה דליכא חיובי מנהג אבלות קודם הקבורה נוכל לבאר גם מה דאסור בבשר ויין דוקא קודם הקבורה והוא דכיון שבארנו דמצות עיקר האבלות היינו שיתאבל ויתעצב על מתו חל תיכף משמת המת, לכן חייבו חכמים להאבל שעכ"פ יראה קצת אבלות בפועל בזה שלא ינהג עידונין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ומשמע דזהו באמת מדבריהם דלא נמצא דרשא ע"ז מקראי לא בגמ' ולא ברמב"ם, ולאחר הקבורה כשהגיע זמן מנהג אבלות וגם זמן תנחומי אבלים א"א לאסרו בבשר ויין דאדרבא היו משקין את האבל להפיג קצת אבלותו, וכמאה"כ תנו שכר לאובד ויין למרי נפש, וכיון שכבר נתחייב לנהוג כל דיני אבלות לכן לא אסרוהו אח"כ בבשר ויין, וקבעו בשבילו שני שמות שם אונן קודם הקבורה לאסרו בבשר ויין וכן קבעו שם זה לפוטרו מן המצות דזהו מדינא בשביל שחייב לעסוק בקבורתו ושם אבל לאחר הקבורה אבל מעיקר דין תורה שם אונן ואבל חד הוא וכמבואר בדברי הרמב"ם פ"א מהל' אבל שלמד דיני אבלות מדין אונן דקדשים וכנ"ל.

ומ"מ לא קשה על דברינו במה שכתב הרמב"ן בתוה"א שהבאנו למעלה דמת שמוטל בתפיסה ואין המושל נותן רשות לקוברו דאף שלא נתייאשו מלקוברו ולא חל על הקרובים אבלות מ"מ לא קרינן בהו מי שמתו מוטל לפניו לאסרם בבשר ויין, דאף דלפימש"כ כיון דלא חל עליהם חיובי מנהג אבלות היה מן הדין לאסרם בבשר ויין מ"מ סובר הרמב"ן כיון דאיסור זה מדבריהם ולא מצינו זה אלא במי שמתו מוטל לפניו וכיון שעתה אין יכולים לקוברו לא קרינן בזה מתו מוטל לפניו ולא אסרו בכה"ג בבשר ויין, ויש להוסיף דכיון שהוא דבר שאין לו גבול וקצבה לא מצינו שאסרו חכמים בכה"ג.

והנה לפ"מ שנתבאר קשה טובא מה שכתב רש"י בריש פ"ב דזבחים בהא דתנן אונן ופירש"י אונן כל זמן שלא נקבר המת, וכבר עמד ע"ז בזבח תודה לבעל חפץ חיים זצוק"ל בפ' טבול יום וכתב עוד דאם נאמר דרש"י כייל בזה מה דקיי"ל דאפי' שהה כמה ימים ולא נקבר הוא ג"כ אונן מדרבנן, מ"מ קשה דבודאי מדרבנן גם בזה אסור אפי' אחר הקבורה כל אותו היום ונשאר בצ"ע.

אמנם שראיתי להמאירי בפסחים דף ד' במשנת האונן והמפקח את הגל שפירש"י האונן כל זמן שלא נקבר המת, וכתב המאירי להדיא דאחר שנקבר המת ליכא דין אונן מדאורייתא, אבל דבריו תמוהין מפשטות דין אונן דאורייתא דנלמד מהן היום הקריבו את חטאתם, והזבח תודה הוסיף יותר להוכיח ממה שאמרו בגמ' הן היום אני היום אסור ולערב מותר דמוכח דכל היום אסור אפילו אחר שנקברו, איברא דמה שכתב עוד להוכיח וכתב שהיא ראי' מוכרחת ממה דמקשה הגמ' לרבי אמאי סבר דיום קבורה תופס לילו, ומשמע דלרבנן ניחא, והלא גם עלייהו יכול להקשות אמאי סברי דיום קבורה הוא אסור מדרבנן כל אותו היום אפי' לאחר קבורה מי חמור מיום מיתה דמן התורה לאחר שנקבר מותר, וגם לדידהו מוכרח לתרץ דחכמים עשו חיזוק יותר משל תורה, אלא ודאי דיום מיתה הוא אסור מן התורה אפי' אחר שנקבר, ולדעתי ראיה זו אינה מוכרחת אלא אם נימא דאחר הקבורה הוא המשכה מזמן אנינות שלפני הקבורה, אבל לפי"מ שנבאר לפנינו בדעת רש"י דיום קבורה אחר הקבורה הוא דין מיוחד מגדר אבלות דחל אחר הקבורה, א"כ לא קשה כלל, אכן הראיה מהן היום הקריבו את חטאתם הוא ראי' מוכרחת והוא תימה גדולה על המאירי שכתב להדיא דאינו אלא מדרבנן.

ונראה דאפשר ליישב דברי רש"י גם לשיטת הרמב"ן דהנה יש לעיין בדין אונן דרבנן באיסור קדשים דמדאורייתא אינו אסור אלא ביום הראשון מהמיתה בין שנקבר בין שלא נקבר, ומדרבנן מצינו שאסרו בו שני דברים חדא שכל זמן שלא נקבר המת הוא אסור בקדשים אפי' שהה כמה ימים, ועוד דיום קבורה אסור וגם תופס לילו, ויש להסתפק אם גדרי שם אונן דרבנן הוא מגדר אונן דאורייתא לגבי קדשים ורק שהרחיבו הזמן ואסרו אפי' שהה כמה ימים וגם לאסרו ביום קבורה, ונמצא דהוא חד דינא עם אונן מדאורייתא דכמו דביום ראשון הוא בשם אונן ליאסר בקדשים בין קודם קבורה בין אח"כ מדין תורה, כן בשאר הימים עד שלא נקבר וגם אח"כ אסור מדבריהם משם אונן, או דמה שאסרו חכמים אונן בקדשים אחר יום ראשון קודם קבורה הוא מגדר אונן מדיני אבלות ליאסר בבשר ויין ולהפטר מן המצות, וגם דאסור ביום קבורה אחר קבורה הוא ענין אחר מגדרי אבלות, אף דלכאורה בפשוטו היה צ"ל באופן הראשון, אבל נראה דרש"י סובר כאופן הב' ויש לו הכרח לזה מהא דתנן בפסחים דף צ"א האונן והמפקח את הגל וכו' ועל כולן אין שוחטין עליהן בפני עצמן שמא יבואו הפסח לידי פסול גבי אונן שמא יטמא למתו, וא"כ הוא דוקא כ"ז שמתו מוטל לפניו ולא אחר שנקבר, וכיון דתנן במתני' סתמא האונן מוכח דסתם אונן הכי הוא וכדתניא בזבחים בברייתא שהביא, ואף דהתם נמי תניא דאחר שנקבר ג"כ אסור בקדשים ותופס לילו. ע"כ צ"ל דזהו דין מיוחד שאסרו

חכמים יום קבורה, אבל אין לזה שם אונן ושם אונן הוא דוקא כמו לגבי פטור ממצות ואכילת בשר דהוא דוקא כ"ז שמתו מוטל לפניו.

ולכן יש לומר דרש"י סובר דמהמשנה דפסחים מוכח דלשון אונן הוא כדין אונן דאבלות לגבי פטור ממצות ואכילת בשר ושתיית יין דהוא כל זמן שמתו מוטל לפניו דכיון דמדרבנן הוי אונן אפי' נשתהא הרבה ימים עד שקברו המת גם לשון המשנה מתפרש כן דעיקר לשון אונן הוא כל זמן שלא נקבר המת, אלא שיש עוד דין אבלות לגבי קדשים והיינו יום קבורה אם נקבר אחר יום המיתה הוא מדרבנן אבל לא נקרא אז אונן, ואף דבלשון התורה נקרא אונן כדכתיב לא אכלתי באוני, ובארנו דלגבי קדשים אין נ"מ אבל בלשון המשנה יש חילוק ומשו"ה תנן סתמא דמתני' האונן והמפקח את הגל והוא דוקא כל זמן שלא נקבר ומבוארים בזה דברי רש"י בפסחים במשנת האונן והמפקח את הגל שכתב האונן שמתו מוטל לפניו כדאמרינן בפ' טבול יום איזהו אונן כ"ז שלא נקבר והוא תימא גדולה דשם בסוגיא איתא להיפוך דהכי איתא התם עד מתי מתאוננים עליו כל אותו היום, רבי אומר כל זמן שלא נקבר במאי עסקינן אילימא ביום מיתה מי איכא דלית לי' ואחריתה כיום מר, ומסיק דפליגי ביום קבורה אם תופס ללילו, אבל ביום מיתה ודאי לא פליג רבי וכמו שמבואר שם בסוגיא ובפירש"י שם, א"כ איך כתב רש"י משם להיפוך וע"כ דכונת רש"י גם כאן הוא לומר דהאונן הוא כ"ז שלא נקבר המת אפי' שהה כמה ימים, ואף דביום המיתה הוי אונן אפי' אחר הקבורה מ"מ סובר רש"י דלא נקרא בלשון סתם אונן, אלא דהוא דין מיוחד דלאחר קבורה אסור ג"כ מדין אבל, כל ביום מדאורייתא ובלילה מדרבנן ואף דמה"ת הכל נכלל בשם אונן אבל בלשון המשנה גם גבי קדשים לא נקרא אחר קבורה בשם אונן וכמו שבארנו.

ומה שהקשה שם הזבח תודה עוד על מה שכתב רש"י בדף צ"א ע"ב במתני' דאונן טובל ואוכל את פסחו לערב שכתב ואע"פ שעדיין לא נקבר והקשה דהא אפי' נקבר אחר שקה"ח אסור לאכול הפסח בלילה וכ"ש שלא נקבר עדיין, זה ג"כ מיושב במה שכתבנו דאם היה דין יום קבורה דאסור מדרבנן אחר יום מיתה חד דינא עם מה דאסור אחר יום המיתה כ"ז שלא נקבר עדיין, אז שפיר הוי קשה מטעם הק"ו שלו, דמה אם נקבר אחר שקה"ח אסור לאכול פסחו בלילה כ"ש כ"ז שלא נקבר, אבל אם נימא דדין יום קבורה הוא דין מיוחד א"כ לא קשה כלל דאף דתרווייהו דרבנן מ"מ כבר כתב רש"י שם בד"ה אכילת פסחים דביום קבורה החמירו משום דרובא קברי ביום מיתה, ואתי למישרי יום מיתה עצמו ויש מקומות שהעמידו דבריהם במקום כרת ע"ש, א"כ יש לומר דדוקא ביום קבורה החמירו במקום פסח אבל כ"ז שלא נקבר אינו אסור בערב כיון דאינו לא יום

מיתה ולא יום קבורה, ושפיר מיושבים דברי רש"י וכמו שפי' במתני' דהאונן והמפקח את הגל דאונן הוא כ"ז שלא נקבר וכמו שכתבנו.

איברא דבמה שכתבתי דלשיטת רש"י מה דיום קבורה אסור בקדשים מדרבנן אינו אלא משום גדר אבלות יום ראשון יש לדון דאיכא נ"מ דלפי"ז אם נתייאשו קודם מלקברו דכבר חל על הקרובים אבלות ואח"כ קברוהו, דמבואר ביו"ד סי' שע"ה דא"צ לנהוג אבלות מחדש, ואף דהש"ך חולק שם אבל בביאור הגר"א מביא שם מקור לזה מהירושלמי, וגבי קדשים משמע דאין חלוק ובכל גווני יום קבורה אסור בקדשים, ועוד יותר יקשה לפי"ז דא"כ אם נתייאשו מלקוברו אחר יום המיתה דחל עליו אבלות ומ"מ לא מצינו דאסור בקדשים, אלא דבאמת לא קשה דאין אנו אומרים דגדר איסור קדשים תלוי בחלות דיני אבלות דהא כתבנו למעלה בדעת הרמב"ם שהם שני גדרים דדיני אבלות הוא בחיובי האבל לנהוג מנהגי אבלות, ואיסור בקדשים הוא מצד הקדשים דאסור לאונן מצד היותו אונן ואבל, וגם רש"י בודאי יסבור כן אלא דרש"י סובר דמ"מ הם שני שמות דאף דביום המיתה שהוא מדאורייתא ובלשון תורה אין חילוק בין אונן לאבל מ"מ בלשון המשנה יש חילוק דלשון אונן היא קודם קבורה ולשון אבל הוא אחר קבורה אינו אלא ביום המיתה ומדרבנן ביום קבורה אחר הקבורה אסרו חכמים אפי' אחר כמה ימים אבל אין לזה שם אונן במשנה שאינו אלא קודם קבורה אלא דהוא מגדר אבלות במשנה, ונקרא אונן לפני הקבורה ואחר הקבורה אסור משום יום קבורה, וכבר הבאתי למעלה מדברי רש"י דיום קבורה אף שהוא מדרבנן חמיר לגבי פסח מדין אונן שלאחר יום המיתה כיון דרובא קברי ביום מיתה.

ולכן מיושב דבודאי בנתייאשו מלקוברו אחר יום המיתה אף דחל אבלות על הקרובים מ"מ לא אסרוהו בקדשים דאין איסור קדשים תלוי במצות קיום דיני אבלות אלא בעיקר האבלות, ולא אסרו חכמים מדבריהם אלא אונן שאחר יום המיתה ויום קבורה שאחר יום המיתה, וכן מיושב אף אם נימא דכשנקבר אפי' אחר שנתייאשו מלקוברו ונהגו הקרובים אבלות מ"מ אסור בקדשים משום דלגבי חיוב לנהוג דיני אבלות כיון שכבר קיימו מצות אבלות לא חייבו אותם חכמים לנהוג מחדש דיני אבלות אבל לגבי איסור קדשים שפיר אסרוהו ביום קבורה, כמו שכתב רש"י דיום קבורה חמיר כיון דרובא קברי ביום המיתה, וכיון דיום קבורה יש לו שם בפ"ע לא הותר בקדשים בשביל שכבר נהג מצות ודיני אבלות.

אמנם הרמב"ם בפ"ו מהל' ק"פ הל' ט' כתב דיום קבורה הוא אונן מדבריהם, אך מלבד שאין ראיה מלשון הרמב"ם שאינו צריך לדייק לכתוב כלשון המשנה כיון דיסוד האיסור

מדברי תורה הוא אונן מדבריהם, אלא דבאמת הרמב"ם לשיטתו אין לו כלל הכרח דאונן דמתני' הוא כ"ז שמתו מוטל לפניו שהוכחתי זה ממתני' דפסחים דתנן האונן והמפקח את הגל וכו' וכולם אין שוחטין עליהם בפני עצמן שמא יביאו הפסח לידי פסול ופירש"י האונן שמא יטמא למתו וזה ע"כ כ"ז שלא נקבר, אבל הרמב"ם בפיהמ"ש אינו מפרש כפירש"י אלא שמא מתוך אבלותו ישכח מלאכלו ויעשה הפסח נותר וזה שייך גם אחר קבורה אבל רש"י לשיטתו סובר כמו שכתבנו.

והנה בפ"ב מהל' ביאת מקדש הל' ה' ו' כתב הרמב"ם כהן שיצא מן המקדש בשעת העבודה בלבד חייב מיתה בין כהן גדול בין כהן הדיוט שנאמר ומפתח אוהל מועד לא תצאו פן תמותו, כלומר לא תניחו עבודה ותצאו מבוהלים ודחופים מפני גזירה זו, וכן זה שנאמר בכהן גדול ומן המקדש לא יצא אינו אלא בשעת העבודה בלבד שלא יניח העבודה ויצא, אם כן מפני מה נשנית אזהרה זו בכהן גדול שכהן הדיוט שהיה במקדש בעבודתו ושמע שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו אע"פ שאינו יוצא מן המקדש אינו עובד מפני שהוא אונן, ואם עבד והוא אונן של תורה חלל עבודתו בין בקרבן יחיד בין בקרבן ציבור אבל כהן גדול עובד כשהוא אונן שנאמר ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, כלומר ישב ויעבוד עבודה שהיה עוסק בה ואינה מתחללת, ובהשגות הראב"ד בין בכהן הדיוט א"א תימה גדול הוא זה שלא נאמר אותו פסוק אלא לאותה שעה בשביל שנמשחו בניו, ומה שאמרו בתו"כ מנין לכהנים שבכל הדורות לכהנים הגדולים שבכל הדורות קאמר שהרי שמן משחת קדש הוא מרבה אותם, והכ"מ הביא דברי הספרא פ' שמיני דאיתא שם ומפתח אהל מועד לא תצאו יכול בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה ת"ל ומן המקדש לא יצא ולא יחלל אימתי אינו יוצא ולא יחלל הוי אומר בשעת עבודה, כי שמן משחת ד' עליכם אין לי אלא אהרן ובניו שאם יצאו בשעת עבודה חייבים מיתה, מנין לכהנים שבכל הדורות ת"ל כי שמן משחת ד' עליכם, והביא הכ"מ דברי הראב"ד וכתב ע"ז נראה שטעמו של הראב"ד משום דכתיב כי שמן משחת ד' עליכם, ודעת הרמב"ן בזה כדעת רבינו ומתוך דבריו נתיישבה תמיהתו של הראב"ד שכתב בהשגותיו לספר המצות בעיקר חמישי וז"ל ת"ל כי שמן משחת ד' עליכם שאפי' כהנים הדיוטים שבכל הדורות כאלעזר ואיתמר באזהרה זו שלא להניח העבודה ולצאת כל זמן שיכולים לעשותה והראיה כי שמן משחת ד' עליכם מדלא כתיב כי בשמן הקדש נמשחתם ואמר שמשחת ד' עליהם שהוא לדורות כמו שאמר בהם והיתה להם משחתם לכהונת עולם לדורותם עכ"ל, והנה הכ"מ הביא ד' הרמב"ן וכתב שדעתו כדעת הרמב"ם ובאמת אינם שוים בשיטתם כמו שאבאר, וגם מש"כ שטעמו של הראב"ד הוא משום דכתיב כי שמן

משחת ד' עליכם אף שכתב כן הראב"ד להדיא מ"מ צריך ביאור.

והנה הרמב"ן בסה"מ שם כתב וז"ל והנה אלעזר ואיתמר ביום מיתת אחיהם אוננין ולא היו באזהרת ומן המקדש לא יצא ועניין הכתוב שכללן עם אהרן אביהם בפסוק ומפתח אוהל מועד לא תצאו פן תמותו יזהירם כולם בשעת מעשה מלהניח עבודה ולצאת ויודעים הם כי אהרן מקריב אונן והוא באזהרתו מהיום והם באזהרתם מן אותו היום ואינך אבל אותו היום אוננים הם עכ"ל, ואח"כ כתב מה שהביא הכ"מ ומבואר בדברי הרמב"ן להדיא דלא כדעת הרמב"ם דסובר דאפי' כהן הדיוט שהיה במקדש בעבודתו ושמע שמת לו מת אף שאסור לו לעבוד כשהוא אונן מ"מ אסור לו לצאת כל זמן העבודה, אבל הרמב"ן סובר דכהן הדיוט כיון שאסור לו לעבוד כשהוא אונן אין עליו איסור לצאת ובאלעזר ואיתמר שאסר הכתוב הוא שלא יצאו בשעת העבודה למחר כשלא יהיו אוננים, ונמצא דהרמב"ם והראב"ד והרמב"ן הם ג' שיטות.

ונראה דהרמב"ם והרמב"ן הולכים לשיטתם, דהרמב"ם סובר בפ"א מהל' אבל דאבלות יום ראשון דאורייתא ובפ"ה הל' ב' כתב ומנין שהאבל אסור בתספורת שהרי הזהיר בני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל שכל המתאבל אסור לספר שערו אלא מגדל פרע, ובפ"ח הל' א' כתב אבל חייב לקרוע על מתו שנאמר ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו, הא אחר חייב לפרום, והנה בדין אבלות כתב הכ"מ בפ"א הל' א' על דברי הרמב"ם שכן הוא דעת הרי"ף והרמב"ן, אבל בפ"ח גבי קריעה הביא הכ"מ מדברי הרמב"ן דקריעה דרבנן, וא"כ לדעת הרמב"ן דאין אנו למדים חיוב פריעה ופרימה מדכתיב ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם אל תפרומו וכן כתב שם להדיא והוא בליקוטי תוה"מ במו"ק דף כ' א"כ שפיר אפשר לומר דמה דאמר לאלעזר ואיתמר ומפתח אוהל מועד לא תצאו אינו אלא על יום האנינות אלא על יום שאחריו, אבל לדעת הרמב"ם שאנו למדין ממה שנאמר לבני אהרן דלאבל אחר איכא חיוב וכיון שבודאי מה שאמר להם לא תצאו הוא שלא יצאו ויניחו העבודה בשביל האבלות, א"כ היה לנו ללמד שגם אחר יום ראשון איכא אבלות ואסור בעבודה אחרת שלא בבהמ"ק כעין עבודות המקדש, וכמו דסובר הרמב"ם דביום ראשון אסור במלאכה מדאורייתא כן היה לנו ללמד מכאן על שאר ימי האבלות, ואין לומר דהצווי היה שלא יניחו העבודה בשביל צערם דא"כ לא היינו יכולין ללמוד חיוב פריעה ופרימה באבל ושכן הוא באמת דעת הסוברין שאינו מה"ת, וא"כ לדעת הרמב"ם אין לפרש דמה דהזהיר משה לאלעזר ואיתמר לא היה על יום האנינות אלא על יום שלאחריו, ולכן ע"כ דאף שאלעזר ואיתמר אסורין לעבוד כשהם אוננים מ"מ אסרם הכתוב לצאת בשעת העבודה דזהו חלול העבודה וכמש"כ הכ"מ.

עתה נבוא לבאר דעת הראב"ד שכתב שלא נאמר אלא לאותה שעה בשביל שנמשחו בניו ומה דמרבינן כל הדורות היינו לכהנים הגדולים שהרי שמן משחת קודש מרבה אותם, והנה לפי דבריו נמצא דגם כהן גדול שלא נמשח בשמן המשחה אין בו חיוב אם יצא בשעת העבודה, וזה תימה דהא משנה מפורשת שנינו במגילה דף י"ט אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בבגדים אלא פר הבא על כל המצות ונראה דגם הראב"ד מודה דכיון דרבוי בגדים מהני כמו משיחה שיהיה כהן גדול לכל דבריו אסור לו לצאת מן המקדש, דלכל הדברים הוי מרובה בבגדים כמו כהן משיח, ודוקא בפר הבא על כל המצות דכתיב להדיא הכהן המשיח הוי דוקא כהן משוח, וטעמא דכיון דבהך פרשה כתיב גם פריעה ופרימה, ובפ' אמור גבי כה"ג דכתיב את ראשו לא יפרע כתיב והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו משמן המשחה ומלא את ידו ללבוש הבגדים ורבתה תורה בפירוש דמרובה הרי הוא כמו כהן משוח, לכן גם לענין יציאה מן המקדש כן הוא, אך לפי"ז היה לנו לרבות גם כהנים הדיוטים כמו גבי פריעה ופרימה, אלא דעיקר טעמו של הראב"ד דגבי כהן הדיוט לא שייך הך דינא כיון דאינו עובד אונן וכמו שכתב הרמב"ן רק דלהרמב"ן ניחא לי' דהאיסור הוא על יום שלאחריו שלא יהיו אוננים, אבל הראב"ד לא ניחא ליה בזה כיון דמדאורייתא ליכא אבלות כלל אחר יום ראשון לא שייך לאסור אותם שלא יצאו מן המקדש בשביל אבלותם.

ולכן סובר הראב"ד דבאמת מה דנאסרו אלעזר ואיתמר היה רק הוראת שעה דאף שאסורים לעבוד אוננים מ"מ אסורים לצאת מן המקדש והיינו שלא יטמאו לאחיהם, וזהו כמו שכתב הרמב"ן בהא דראשיכם אל תפרעו דזהו רק הוראת שעה בשביל שהיה חג המלואים נצטוו שלא לנהוג אבלות כמו שהבאתי בפ"ב, אלא דהראב"ד סובר כאן מטעם אחר משום שנמשחו בשמן המשחה וכדכתיב כי שמן משחת ד' עליכם, ולכן אף דכהנים הדיוטים אחרים כיון שאינם עובדים אוננין ומחויבים מן הדין לטמא לקרוביהם צריכים לצאת כיון שאין בזה בטול העבודה ממש, אבל אלעזר ואיתמר נצטוו שלא לצאת כדי שלא ינהגו אבלות וכמו שנצטוו על פריעה ופרימה משום זה, ולכן מפרש הראב"ד דמה דמרבה בספרי לכל הדורות זהו לכהנים גדולים שעובדים כשהם אוננים, וע"ז כתב שהרי שמן משחת קודש מרבה אותם וסתם כהנים גדולים בבית ראשון היו משוחים בשמן המשחה, אלא דמ"מ מן הטעם האמור למעלה דכמו שבפריעה ופרימה רבתה תורה מרובה בגדים כמו כהן משוח, ה"נ לדין לצאת מן המקדש אין חילוק בין כהן משוח למרובה בגדים.

ובזה מבואר מה דלכאורה עיקר שיטתו של הראב"ד לחלק בין כהן הדיוט לכהן גדול

לדין לצאת מן המקדש הוא תימה דהא בהוריות דף י"ב חשיב בברייתא כל דבר שיש בין כהן גדול לכהן הדיוט ולא חשיב הך דינא, אך לפמש"כ דעיקר טעמו של הראב"ד הוא משום דכהן הדיוט אינו עובד אונן מיושב שפיר דחלוק זה שכהן גדול עובד אונן ולא כהן הדיוט חשיב שם בברייתא והוא חד טעמא.

פרק ג

הלכה ו

כהן גדול אינו מטמא לקרובים שנאמר לאביו ולאמו לא יטמא, וכן אינו נכנס עם המת באהל אפילו קרוביו שנאמר ועל כל נפשות מת לא יבוא הא למדת שהוא חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא, כיצד נגע או נשא לוקה אחת, נכנס לאהל וישב שם עד שמת עליו המת, או שנכנס לשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו גג השידה שהרי טומאה וביאה כאחד הרי זה לוקה שתים משום לא יבא ומשום לא יטמא. נטמא מקודם ואחר כך נכנס לאהל אם התרו בו לוקה אף על הביאה.

השגת הראב"ד. נטמא מקודם ואחר כך נכנס לאהל. א"א הרב אינו פוסק כן והא לא מיחוור דסוגיא דשמעתא כרבה דטומאה וטומאה שלא בחיבורין נמי לא מיחייב וכ"ש בחיבורין וטומאת ביאה נמי לא מיחייב אלא היכא דאתו בבת אחת עכ"ל ועי' בכ"מ שפי' דברי הרמב"ם במש"כ נטמא מקודם ואח"כ נכנס לאהל דהיינו שנטמא ופירש ואח"כ נכנס לאהל והיינו משום דהוי טומאה שלא בחיבורין דחייב וע"ז השיג הראב"ד דהא דמפליג בגמ' כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין היינו אליבא דרב יוסף אבל אנן דקיי"ל רבה ור"י הלכה כרבה א"כ הא אין נ"מ בין בחיבורין לשלא בחיבורין דבכל ענין לא מחייב, והוא לשיטתו בפ"ה מהל' נזירות שהשיג על הרמב"ם במה שמחלק בין טומאה בחיבורין לטומאה שלא בחיבורין כיון שהוא מחולל עומד, ובדעת הרמב"ם כתב הכ"מ בהל' נזירות דפסק כרב יוסף והלח"מ כתב שם דהרמב"ם מפרש דהחילוק בגמ' בין בחיבורין לשלא בחיבורין היינו אליבא דרבה ור"י סבר דאפי' בחיבורין חייב ופסק הרמב"ם כרבה, אכן דברי הרמב"ם הם פליאה עצומה דמה שכתב דנטמא מקודם ואח"כ נכנס לאהל אם התרו בו לוקה אף על הביאה והא בנזיר דף מ"ג מקשינן כיון דאעיל ידיה איסתאב כי עייל כולי האי טמא הוא ומשני לה ותו מקשינן הא אי אפשר דלא עייל חוטמו ברישא ונחית ליה טומאה ולבסוף מוקי לה רב פפא כגון שנכנס בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו את המעזיבה דטומאה וביאה כהדדי אתיין ומר בר רב אשי מוקי לה כגון דעייל כשהוא גוסס ונפיק נשמתא אדיתיב דטומאה וביאה

בהדי הדדי קאתיין ופסק כן הרמב"ם בהל' נזירות הלכה י"ח נזיר שנכנס לבית ושהה שם עד שמת שם המת או שנכנס לאהל המת בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע גג התיבה מעליו מדעתו הרי זה לוקה שתים אחת משום לא יבא ואחת משום לא יטמא שהרי טומאה וביאה באין כאחת, אבל אם נכנס כדרכו טומאתו קודמת לביאתו שמעת שיכניס חוטמו או אצבעות רגליו נטמא ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כולו ע"כ, ומבואר דבנכנס כדרכו אינו לוקה משום ביאה משום דטומאתו קדמה והרי הוא מחולל ועומד וא"כ איך משכחת לה הא דכתב הרמב"ם כאן נכנס לאהל אם התרו בו לוקה אף על הביאה כיון שבתחילת הכניסה נטמא, ונראה שהראב"ד כיון לזה בהשגתו שכתב וכ"ש בחיבורין ומשמע שמשיג ע"ז מכח ק"ו דכיון דשלא בחיבורין לא מיחייב א"כ כ"ש בחיבורין וא"כ גם בטומאה וביאה כך, והיינו שמפרש בדברי הרמב"ם דבחיבורין איירי וכן מוכח מדלא השיג הראב"ד על מש"כ הרמב"ם בהל' ד' וכן אם נגע במת והתרו בו ופירש וחזר ונגע והתרו בו אפילו מאה פעמים לוקה על כל אחת ואחת והיה להראב"ד להשיג ע"ז, דלדידן דקיי"ל כרבה אפילו פירש אינו לוקה, ולכן נראה שהראב"ד השיג ע"ז דגם לשיטת הרמב"ם מ"מ בחיבורין ודאי שאינו חייב א"כ גם טומאה וביאה כן כמפורש בגמ' נזיר וכמש"כ, ולפלא שלא הרגישו בזה הכ"מ והלח"מ.

והנראה בדעת הרמב"ם דהנה בשבועות דף י"ז בעי רב אשי נזיר בקבר אי בעי שהיה למלקות אי לא והקשו התוס' מדאמרינן בנזיר גבי נזיר שהיה מת מונח על כתפו והושיטו לו מת אחר ונגע בו יכול יהא חייב ת"ל להחלו במי שאינו מחולל יצא זה שמחולל ועומד ופריך מדתנן היה מטמא ואמרו לו אל תטמא אל תטמא חייב על כל אחת ואחת ומשני כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין משמע כל זמן שלא פירש מן המת אינו חייב במה שהושיטו לו מת אחר משום דאין מוסיף טומאה על טומאה וכל זמן שמונח טומאה על כתפו מי שנוגע בו טמא טומאת ז' ולא מיחייב אלא שלא בחיבורין שכבר פירש מן הראשון דמי שהיה אז נוגע בו לא היה טמא אלא טומאת ערב לכך כשחוזר ונוגע בו חייב שהוסיף טומאה בנגיעה זו דמי שהיה נוגע בו בשעת נגיעה זו יהיה טמא טומאת ז' וא"כ הכא אמאי ילקה על השהיה כ"ז שלא פירש וי"ל דהא דפטר ליה כשהושיטו לו מת אחר היינו בשלא הספיק להשליך מת הראשון מעליו לפיכך אינו מוסיף טומאה אבל הכא הוא מוסיף טומאה שבכל שעה הוא מוזהר לפרוש מן הקבר עכ"ל ודברי התוס' תמוהים מאד דא"כ מאי מקשה ע"ז ממתני' דהתרו בו אל תטמא אל תטמא הא מתני' ע"כ מיירי דהיה יכול לפרוש מן הטומאה דאיל"ה לא שייך התראה למלקות, ונראה פשוט דהך סברא דיכול לפרוש שייך רק בתר דידעינן החילוק בין בחיבורין לשלא בחיבורין

דבחיבורין הוי תוספת טומאה וא"כ אם יפרוש לא יהיה בחיבורין אבל מעיקרא הא אין שום נ"מ דסברינן דכיון דטמא הוא מחולל ועומד א"כ ע"כ משני הגמ' מקודם דמתני' מיירי שלא בחיבורין ואח"כ אמרינן דגם בחיבורין אם יש לו לפרוש ואינו פורש חייב אלא דאכתי לא ניחא לן דא"כ מאי מקשה בגמ' בנזיר דף מ"ב טומאה וביאה נמי הא מיטמא וקאי ומשני כאן בבית כאן בשדה ושקיל וטרי שם ולכאורה קשה דכיון שיכול לפרוש ובכה"ג גם בטומאה וטומאה חייב כמש"כ התוס' וא"כ גם טומאה וביאה נמי, ולכן נראה דהתוס' בשבועות סברי דבזה פליגי רבה ורב יוסף והיינו דאפילו לדעת התוס' דחילוקא דחיבורין ושלא בחיבורין הוא אליבא דרבה, מ"מ אפשר דזהו גופא אשמעינן רבה דטומאה וטומאה היינו כשהוא בחיבורין לא משכחת לה חיובא כלל ודרב הונא ליתא אבל רב יוסף יתרץ דרב הונא מיירי בשהיה יכול לפרוש, ואי דיקשה דא"כ ליחייב אטומאה קמא כיון דיכול לפרוש בזה אפשר לומר דס"ל דבקמא צריך שיעור לשהיה כיון שלא עשה מעשה, אבל בשני אין צריך שיעור לשהיה כיון דעכ"פ יכול לפרוש חייב מיד על נגיעתו, ולכן פריך שפיר לאביי ורבה דהיכי משכחת לה טומאה וביאה, ונמצא לפי"ז דהתוס' בשבועות מפרשים דהך בעיא אי בעי שהיה למלקות היינו אליבא דרב יוסף ולכן מתרצים דכיון דיכול לפרוש מחייבינן ליה אשהיה ומשמע דסוברים דלהלכה קיי"ל כרב יוסף משום דמתוקם רב הונא כותיה וכ"כ הרא"ש בהלכות טומאה להוכיח כר' טרפון בהא דהיה עומד לקבור את מתו עד שהוא עומד בתוך הקבר מקבל מאחרים וקובר פירש הר"ז לא יטמא, נטמא בו ביום ר"ט מחייב ור"ע פוטר והוכיח הרא"ש דהלכה כר"ט משום דרב הונא קאי כוותי' עי"ש.

והנה התוס' בנדה דף נ"ז ע"א אהא דאמרינן ודילמא כהן טמא הוא והקשו התוס' ואע"ג דטמא נמי אסור לשהות בבית הקברות דבנזיר איבעיא לן נזיר והוא בבה"ק מי בעי שהיה למלקות או לא ובפ' ג' מינין א"ר הונא נזיר שעומד בבית הקברות והושיטו לו מתו או מת אחר חייב וטעמו לפי שמוסיף טומאה עליו דבחיבורין עושין את האחר הנוגע בו אב הטומאה כדאמר התם ע"ש והנה קושית התוס' חזקה גם בלא ר"ה דהא לא בחיבורין איירי דהא אינו אלא טמא וא"כ גם בלא זה דמוסיף טומאה אסור לשהות ומוכח דס"ל דרב הונא לא נדחה אלא דמתוקם היכא שבידו לפרוש, ובמש"כ יש לבאר מה דקשה דמדברי התוס' אלו מוכח להדיא דסברי דביה"ק לא הוי טומאה בחיבורין ומדברי התוס' בשבועות שהבאנו מוכח דביה"ק ג"כ הוי טומאה בחיבורין שהקשו אהא דנזיר והוא בביה"ק מסוגיא דפרק ג' מינין והביאו החילוק בין בחיבורין לשלא בחיבורין ומוכח דס"ל דביה"ק הוי בחיבורין, אך באמת מקושיתם אין ראי' דהא הסבר החילוק

הוא דבחיבורין אינו מוסיף שום דבר בנגיעתו ושלא בחיבורין הוא מוסיף טומאה במה שנוגע עכשיו דעכשיו הוא בחיבורין ויטמא הנוגע בו טומאת שבעה כמש"כ התוס', וא"כ גם אם נימא דביה"ק לא הוי בחיבורין ג"כ מקשין שפיר דא"כ במאי יתחייב כשמשהא את עצמו דהא אינו מוסיף טומאה בשהייתו, רק מתירוצם ודאי קשה דמאי תירצו דהא דמת מונח על כתיפו איירי כשלא היה יכול להשליך המת הראשון מעליו ולפיכך אינו מוסיף טומאה אבל הכא הוא מוסיף טומאה שמחויב הוא לפרוש כל שעה מן הקבר, ומוכח להדיא דבה"ק הוי טומאה בחיבורין דאלא"ה מאי הוספת טומאה יש כאן כיון שגם הנוגע בו אינו טמא טומאת ז' וע"כ דביה"ק הוי טומאת חיבורין ולכן הוי הוספת טומאה בזה שעושה עצמו חיבורין לטומאה, וקשה לדבריהם בנדה, אכן לפי מה שכתבנו א"כ רב הונא מיירי בהיה יכול לפרוש מן הקבר והוי הוספת טומאה דהא יכול לצאת וכל זמן שאינו יוצא עושה עצמו חיבורין לטומאה ובאמת הא דהושיטו לו מת דר"ה לא דוקא דהא חייב על השהיה גופיה כיון שיכול לפרוש, אלא דאפשר סובר רב הונא דבעי שהיה למלקות והיינו אם נכנס בשידה תיבה ומגדל וכשהושיטו לו מת חייב מיד.

ולבאר דברי הגמ' בנזיר דמקודם רצה לדמות הא דאמר ר"ה אפילו טומאה וטומאה לדין טומאה בחיבורין ומקשה וטומאה בחיבורין דאורייתא הא אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי ינאי לא אמרו טומאה בחיבורין אלא לתרומה וקדשים אבל לנזיר ועושה פסח לא ואי אמרת דאורייתא מ"ש ומשני כאן בחיבורי אדם באדם כאן בחיבורי אדם במת ופירש"י דאדם באדם והשני הוא בחיבורין למת זהו לא מדאורייתא כאן בחיבורי אדם במת היינו לענין סוגיא דידן דכיון שהוא נוגע בשעת מעשה מת אין לחייבו על זה שהוא נוגע בשעת מעשה בעוד מת דכחדא חשיבי עי"ש והביאור בגמ' במה שמתחילה רצה לדמות זה לטומאה בחיבורין עד דמשני דאינו שייך לזה דגם בלא דין דחיבורין אין לחייבו על טומאה וטומאה הוא בזה, דמכיון דחזינן דבטומאה דלאו בחיבורין חייב אלמא דדין טומאה אינו דוקא במה שנעשה טמא דהא הוא טמא בלא זה, אלא דדין טומאה הוא דמי שנוגע באיזה טומאה נקרא שהוא מטמא את עצמו ונעשה טמא והטילה עליו התורה דין טומאה שבעת ימים או טומאת ערב, אבל מ"מ כשנוגע עוד הפעם במת הוא ג"כ מטמא את עצמו ובטומאה בחיבורין פטור אף שבכל שעה מטמא את עצמו, וזה תלוי אם היינו אומרים דטומאה הוא רק דין טומאה לא שמעשה הטומאה מטמא בשעת מעשה את האדם יותר ואח"כ הוא דין טומאה אבל בשעת מעשה הוא מעשה טומאה שנעשה בעצמו טמא, וע"ז מקשה הגמ' דהיכן מצינו החילוק בין בשעת מעשה לאח"כ

בשלמא אי טומאת חיבורין דאורייתא אלמא דבעת שנוגע האדם במת נעשה הוא גופו טומאה דהנוגע בו טמא ז' אבל הא טומאה בחיבורין לאו דאורייתא ואין נ"מ כלל בין שעת מעשה לאח"כ, ומשני דאיברא דלענין טומאה בחיבורין אין נ"מ דאף דהנוגע נעשה גופו טומאה אבל מ"מ אינו מת שיטמא ז' אבל מ"מ יש חילוק בין בשעת מעשה משלא בשעת מעשה דבשעת מעשה הוי מעשה טומאה ולא שייך לחייבו ע"ז שהוא נוגע בעוד מת, ואח"כ הוא רק דין טומאה שיש עליו, וצריך עוד לומר דבטומאה בחיבורין היינו בעת שנוגע במת הוי גופו טומאה ממש דאי נימא דטומאתו רק במה שהוא נוגע א"כ ליחייב אכל שעה ושעה שיכול ליפרוש כמו גבי כלאים וע"כ דנעשה גופו טומאה ולכן רצה הגמ' לדמות דין זה לדין טומאה בחיבורין דאם נימא דנעשה גופו טומאה טומאה ואיזה טומאה הלא טומאת מת א"כ הוי כמו גולל ודופק וחרב הרי הוא כחלל דמטמא טומאת ז' ובגמ' מקשה דליהוי יותר מזה דליסתור ימי נזירותו ואף דגולל ודופק אינם סותרין וכן חרב הרי הוא כחלל אינו סותר לשיטת רבינו חיים כהן אבל טומאת חיבורין כיון שהוא גופו טומאה מקשה הגמ' דליסתור כמו מת עצמו ועדיף מחרב ה"ה כחלל והגמ' מחלק דלא שייך זה לזה דאף דהוי גופו טומאה בכ"ז אינו עושה טומאת שבעה וכל זה הוא לפירש"י אבל התוס' שמחלקין דביכול ליפרוש חייב גם בחיבורין א"כ א"א לפרש הטעם משום שנעשה גופו טומאה דאי הכי אין שייך לחלק בין יכול ליפרוש כיון שעכשיו הוא עכ"פ גופו טומאה אלא דס"ל דתליא אם מוסיף עליו טומאה או לא וסברי דחיבורין דאורייתא.

אכן בשיטת הרמב"ם אי אפשר לפרש כן דלא מצינו שחילק הרמב"ם בין יש בידו לפרוש או אין בידו לפרוש וגם לא פסק להלכה הא דרב הונא, והנה אפשר לומר בפשיטות או דהרמב"ם מפרש כהתוס' דרבה מחלק בין בחיבורין לשלא בחיבורין ודר"ה ליתא ור"י סובר דאפילו בחיבורין חייב ובריייתא ליתא והרמב"ם פסק כרבה והוא כד' הלח"מ, או שנאמר דר"י הוא דמחלק בין בחיבורין לשלא בחיבורין ורבה סבר דאפילו שלא בחיבורין פטור ופסק הרמב"ם כרבה וכמש"כ כ"ז למעלה, אכן צריך לבאר בזה דפסק הרמב"ם בפרק זה ובפ"ה מהל' נזירות דמהני שהיה למלקות וכיון דאי אפשר לבאר לפי דעת הרמב"ם כפי' התוס' דהא לא הזכיר חילוקא דצריך לפרוש, א"כ צריך לבאר לפ"ז אמאי אינו מחולל ועומד, ונראה דדעת הרמב"ם הוא דפטור דלהחלו הוא דוקא היכי דטומאה הקודמת אין בה דררא דחיובא כלל והוא בשני אופנים או דהיה ברשות או דנתחייב מלקות עבורה דכיון דנתחייב כבר מלקות אי אפשר לחייב עבורה כלל והוי כמו ברשות, אבל היכי דנכנס אף שנכנס בשוגג או במזיד ולא אתרו ביה כיון

דעכ"פ עבר לא נימא דמדאורייתא מותר מפטור דלהחלו ואינו סובר מכיון שכבר עבר אלא דהכל היא עברה אחת והוא עובר ביחד עברה דלא יטמא או עברה דלא יבוא וכיון שכן אפשר להתרותו על עבירה זו שיפסיק מלעבור עליו וכיון שכן אפילו לאו דלא יבוא אפשר להתרותו כיון דאין בו פטור דלהחלו ומחוייב לעזוב חילולו ע"כ אפשר להתרותו גם משום לא יבוא דהא חד עברה היא, אלא דזהו חיוב על טומאה וזה על ביאה אבל מכיון דליכא פטורא דלהחלו ומחויב מצד לאו דטומאה ולא פטרתו בזה התורה משום מחולל ועומד אלא הוא כמו בתחלת חילולו דאסור לו להתחלל ומוזהר ועומד לעזוב א"כ ה"נ חייב משום לא יבוא דפטורא דלהחלו הא הוי אתרווייהו וכיון דלגבי טומאה הוי כמו שמתחיל חלולו א"כ ה"נ לענין לא יבוא ועכשיו מבואר דגם לדעת הרמב"ם אפשר לפרש הא דרב הונא בנזיר עומד בקבר אם לא התרו אותו משום הקבר ונתנו לו מת אפשר להתרותו משום לא יבוא, ונ"מ דעל הקבר היה צריך שהיה ועל המת אינו צריך שהיה, ובאמת הוא דינא דרב הונא ממש מה שהביא הרמב"ם בפ"ה מנזירות הל' י"ט שאם נכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה ואחר שנודע לו התרו בו ולא קפץ ויצא אלא עמד שם הרי זה לוקה והא שישהא שם כדי השתחויה, וכאן כתב נטמא מקודם ואח"כ נכנס לאהל אם התרו בו לוקה אף על הביאה ולא התנה הרמב"ם דבעי שהיה וכלל הרמב"ם דינא דרב הונא בהאי ענינא דטומאה וביאה ובשהיה דנזיר.

והנה בפ"ה מהל' נזירות ובפ"ו שם פסק הרמב"ם דאם התרו בו שלא יזיר לוקה ואם לא התרו בו שלא יזיר עובר כששהא וכ"כ כאן בפ"ג מהל' אבל הל' ד' ואם בא בשידה תיבה ומגדל ופרע עליו חבירו שלא מדעתו אינו לוקה אשהיה והוא פשוט דהרמב"ם מחלק בין שוגג שעשה מעשה לשידה תיבה ומגדל שפרע עליו שלא מדעתו דאין כאן כלל מעשה והא דפסק דנזיר חייב אשהיה משום דנזיר נמי כמו שעשה מעשה הוא שטימא את עצמו, אלא דיש לעיין ממה דפסק הרמב"ם בפ"ג מהל' ביאת מקדש הלכה כ"א כ"ב נכנס למקדש ונטמא שם אחר שנכנס אפי' טימא עצמו במזיד ימהר ויבהל ויצא דרך קצרה ואסור לו לשהות או להשתחוות או לצאת בדרך ארוכה ואם שהה או שיצא בארוכה אע"פ שלא שהה או שהחזיר פניו להיכל והשתחוה אעפ"י שלא שהה חייב כרת ואם היה בשוגג חייב קרבן, ומבואר דטימא עצמו בבהמ"ק אינו לוקה, והנה התוס' בשבועות דף י"ז בהך בעיא דרב אשי כתבו דמיירי דלא התרו בו אלא לאחר שטימא עצמו והוכיחו זה מהא דאמר בגמ' נזיר דף י"ז דמי שנזר כשהוא בביה"ק אם התרו בו לא תנזור חייב מלקות, וכדברי התוס' כתבו הרמב"ן הריטב"א והר"ן, והרמב"ם סתם כאן ומפרש המל"מ דכונתו ג"כ כדברי התוס' שהתרו בו לאחר שטימא עצמו אבל אי אפשר

לפרש כן בדברי הרמב"ם דהא הרמב"ם לא הזכיר כלל מדין מלקות אלא מדין כרת וכיון שטימא עצמו במזיד איך כתב דאם שהה חייב כרת דמוכח שעל מה שטימא עצמו אינו חייב כרת.

ונראה דדעת הרמב"ם לחלק בין דין טמא בביאת מקדש לדין נזיר בקבר, דבביאת מקדש אין האיסור מה שמטמא עצמו אלא מה שע"י זה הוא טמא ובא למקדש, אבל בנזיר האיסור הוא משום לא יטמא ואף דבביאת מקדש נמי כתיב ולא יטמאו את מחניהם אבל הא חזינן דאינו חייב אלא בדרך ביאה ובנכנס דרך גגין פטור, ומבואר דעיקר האיסור הוא ביאה למקדש, ולכן בנזיר שפיר דכשנזר והוא בבה"ק כיון דבאותה שעה שנזר טימא נזרו חייב, אבל בטימא עצמו במזיד הא האיסור הוא בזה שהוא במקדש כשהוא טמא, ועיקר היותו במקדש אין בזה שום גדר מעשה, לכן אינו חייב אלא כששהה בשיעור שהיה.

ובאופן אחר נראה לחלק בזה עפ"י מה דנבאר בעית הגמ' דאמר התם טימא עצמו במזיד מהו באונס גמירי שהיה במזיד לא גמירי שהיה או דילמא בפנים גמירי שהיה ל"ש באונס ל"ש במזיד, ואח"כ כדבעי רב אשי נזיר בקבר אי בעי שהיה אמר בפנים גמר שהיה בחוץ לא גמר שהיה או דלמא באונס גמירי שהיה ל"ש בפנים ל"ש בחוץ, ומוכח מלשון הגמ' דבמזיד ובחוץ מסתבר דלא בעי שהיה, ובטעמא נראה דיש חילוק בין שוגג למזיד דאי אמרינן דדין שהיה רק לאונס או שוגג אז נוכל לומר דדין שהיה הוא הלכה מצד אחד לומר דשהיה לא הוי כמעשה גמור ומצד אחד הוא הלכה דבשיעור שהיה מחוייב דבשיעור זה חייב כמו על מעשה גמור, אבל אי דין שהיה הוי נמי במזיד אז אמרינן דלא הוי הלכה של טעם לומר דשהיה לא הוי מעשה, דהא חזינן בפרע עליו המעזיבה מדעתו אף דלא עשה שום מעשה חייב כמש"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' נזירות הל' י"ח וכ"כ התוס' בנזיר דף י"ז דבמה דאמר בגמ' ובא חבירו ופרע עליו המעזיבה כתבו התוס' דוקא באונס דמרצונו לא בעי לן אי בעי שהיה דבפ"ב דשבועות קאמר אהך בעיא דנזיר טמא, או דלמא באונס גמירי לה שהיה ל"ש בפנים ל"ש בחוץ עי"ש, ואף דלא עשה שום מעשה חייב, וע"כ דשהייתו גופא חשובה מעשה ורק דלהכי חייב התם משום דליכא התם דין שהיה אצל דין כניסה אבל עכ"פ לגבי עצם המעשה מצדו הא לא הוי אלא כמו שהיה וע"כ דלגבי דין מעשה מצדו גם עיקר היותו שם הוי מעשה, אלא דמ"מ נוכל לחלק בין מזיד לאונס דאף דאונס נמי אח"כ מזיד הוא מ"מ אונס כיון דמעיקרא לא היה זה בגרמתו כלל ולא מדעתו א"כ אח"כ עכ"פ אינו אלא שב ואל תעשה ואפשר דלא הוי כמו מעשה, אבל היכא דמתחילה היה ברצונו תיכף נחשב זאת למעשה וראיה מפרע עליו את המעזיבה.

ועכשיו א"ש דאי אמרינן דבמזיד נמי גמר שהיה אמר על זה בפנים גמר שהיה ל"ש באונס ל"ש במזיד, והיינו דאי במזיד נמי גמר א"כ אינו כלל הלכה של טעמא דמילתא לומר דשהיה לא נחשב כמעשה ורק דחידוש ההלכה היא לחומרא דבשיעור שהיה מחייב, דהא במזיד ודאי נחשב כמעשה, אלא ע"כ דכולה חידוש הוא וא"כ לא גמרינן אלא בפנים ולא בחוץ, אבל אם אמרינן דההלכה הוא באונס דוקא אז אמרינן דאפילו בחוץ נמי, אלא שכאן יש עוד לעיין דהא עכ"פ שיעור השתחויה הוא חידוש וא"כ איך ילפינן חוץ מפנים, ונראה דלחומרא אפשר ללמוד חוץ מפנים אפי' דבר שהוא חידוש משום דכיון דהרמב"ם מפרש דבנזיר השיעור הוא כדי השתחויה אלמא דהוא שיעור כמו מקדש ממש, ולכאורה מה שייך טומאה בנזיר כדי השתחויה וע"כ דנזיר או כהן הוי נמי ענין של קדושה, ושייך ללמוד לענין זה ממקדש דבהך שיעורא מחייב, כיון דעכ"פ עיקר מילתא ילפינן ממקדש דמסברא היה אפשר לומר דהכל הוא מעשה אפי' שוגג, עכ"פ טעמא דאפשר למילף לענין דין שהיה לחומרא ממקדש משום דשייך גם גבי נזיר דין שהיה דדמי לטומאת מקדש, אבל מ"מ אפי' נימא דטומאת נזיר יש בו דמיון לטומאת מקדש ושייך ללמוד בו לענין חיוב לחייבו בענין חדוש של דין שהיה, אבל למילף לענין דין פטור של דין שהיה אם הוא חידוש, בזה ודאי ליכא למילף, דבודאי דין נזיר הוא דין בפני עצמו ויש כמה לאוין כמו לא יחל דברו דאינו שייך לדיני מקדש, אלא דעכ"פ התורה אסרתו בטומאה ויין ותגלחת ולא גרע טומאת קדושתו מתגלחת דאין בו לתא דטומאת מקדש, וא"כ סבר שפיר הגמ' דלענין פטורא לא שייך ללמוד מטומאת מקדש לענין דיני חידוש של שהיה, ולכן אי אמרינן דבמזיד גמר שהיה א"כ כל הדין של שהיה במקדש הוא רק חידוש ליפטור בלא שהיה, א"כ לא ילפינן בחוץ כלל, ולכן שפיר אמר בפנים גמר שהיה ל"ש באונס ל"ש במזיד.

וכל זה אנו צריכים להאריך לדעת הרמב"ם דסובר דשיעור שהיה הוא כדי השתחויה וכן הוא בתוס' מכות דף כ"א ע"ב ע"ש, אבל לשיטת הרמב"ן ושאר ראשונים דשיעור שהיה הוא כדי יציאה או לשיטת שאר הראשונים כדי יציאה וכניסה, א"כ גמרינן מדין שהיה במקדש רק עיקר הדין דבעינן שהיה עכ"פ וברגע אחד לא מיחייב, ואף דא"כ היה אפשר ללמוד מכלאים דבעינן שיעור פשיטה ולבישה, אלא דבכלאים לא אשכחן אלא היכי דמתחלה היה במזיד אבל באונס לא אשכחן לכן גמר משהיה במקדש דהתם אשכחן באונס, אכן גם לדעת הרמב"ן נוכל שפיר לומר דלדין מזיד לא שייך, דאף דבכלאים הוי נמי לענין מזיד היינו משום דעכ"פ אלבישה קמייתא הא לקי אבל במזיד גמור היכי דלא לקי ודאי איכא למימר דלקי ארגע אחד של מזיד, ועכשיו שפיר מיושב

לשון הגמ' דמדוקדק דאי במזיד גמר שהיה הוא דוקא לענין פנים ולא לענין חוץ ולכן מיושב דבטימא עצמו במזיד במקדש בעי שהיה דמפרש הרמב"ם כפשוטו דבמקדש בכל גוונא בעי שהיה גם במזיד, אבל בנזר והוא בבה"ק כיון דהוא מזיד לא בעי שהיה, דבחוץ ודאי דבמזיד לא גמירי שהיה.

והנה לפמש"כ דדעת הרמב"ם לחלק בין שוגג לאונס גבי נזיר לדין שהיה, דגבי אונס כיון שלא עשה מעשה אינו לוקה אשהיה ורק בשוגג שעשה מעשה מחייבינן ליה אשהיה, [וזה לא כמש"כ האור שמח דבפ"ה מהל' נזירות הל' ט' מיירי הרמב"ם בנזיר תיכף אחר שפרע המעזיבה ע"ש בדבריו ובאמת לא משמע זה בדברי הרמב"ם כלל] ולפי"ז יתבאר דממה שכתב הרמב"ם בפ"ו מהל' נזירות הל' ח' מי שנדר והוא בבה"ק נזירות חלה עליו, ואפילו שהה שם כמה ימים אין עולין לו ולוקה על שהייתו שם, דזהו דוקא לשיטתו דלוקה אם התרו בו שלא יזיר, אבל אי נימא דאין לוקה על מה שנזר משום דנימא דזה אינו שייך לדין מזיד בנזירות שעיקר הלאו בנזירות הוא שלא יטמא עצמו אחר שחלה עליו קדושת נזירות, א"כ תיכף אחר הנזירות היה נחשב כמו פרע עליו אחר המעזיבה שלא מדעתו, ובנטמא באונס הא פסק הרמב"ם שאינו לוקה אשהיה, ואינו דומה לפרע עליו המעזיבה מדעתו, דגבי מדעת נחשב כאילו נכנס מדעת באוהל אבל גבי נזיר אם נימא דפטור על קבלת הנזירות א"כ אין כאן התחלת מעשה כל עיקר, וכיון דליכא תחלת מעשה א"כ הרגע הראשון נוכל לחשוב שהוא כמו לאחר שנטמא באונס ובנטמא באונס הרי פסק דפטור, וטעמו הוא כמש"כ משום דבנזיר מיבעי לן אי מהני שהיה באונס ומשום דדילמא באונס לא חשיב כמו עושה מעשה.

ובזה מבואר מה דבנזיר דף י"ז פריך אמה דבעי שם בגמ' נזיר והוא בבה"ק אי בעי שהיה למלקות ופריך ע"ז היכי דמי אי דאמרי ליה לא תנזור למה לי שהיה נזיר מ"ט לא בעי שהיה דקמתרי ביה ה"נ קא מתרי ביה, אלא כגון שנכנס בשידה תיבה ומגדל, ולכאורה תימה למה לא קאמר דלא אמרי ליה לא תנזור אלא שאחר שנזר התרו בו לצאת אי בעינן שהיה ומצאתי שהקשה כן כבר המל"מ, אכן לדברינו נוכל ליישב בפשיטות דאם לוקה באתרו ביה בלא שהיה א"כ במזיד לא יליף שהיה וההלכה היא דוקא באונס א"כ ילפינן חוץ מיניה וכמו האיבעיא דשבועות וכמש"כ א"כ בלא התרו בו ודאי חייב בשהיה.

והנה המל"מ בפ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כ"א כתב בתוך דבריו וז"ל אך כפי הפירוש האחר שכתבו בתוס' דבעיא דרב אשי הוא לענין קרבן, נראה דיש להכריח דבעיא קמייתא דרבא היא בשוגג, דאי במזיד מאי קא בעי אי לקרבן גמירי ולמלקות לא גמירי, או דילמא בפנים גמירי שהיה, דמשמע דאי בפנים גמירי פשיטא ליה דחייב מלקות

דהא לענין קרבן גופא מיבעיא לן אם כשנטמא במזיד אם גמרינן שהיה אף שלא ידע שהיה במקדש, משום דלא גמירי שהיה אלא בטומאת אונס, א"כ איך יתכן דלמלקות נגמור אף במזיד, ומשמע מדבריו דמפרש דאי איבעיא דגמ' גבי טימא עצמו במזיד הוא לענין קרבן וכגון ששכח אח"כ הטומאה או המקדש, היינו דאיבע"ל אי גמרינן שהיה במזיד או דפטור לגמרי וא"כ לא היה להרמב"ם לפסוק דחייב בשהיה היכי שטמא עצמו במזיד וא"כ מוכח דהרמב"ם אינו מפרש כך אלא דמיבעיא ליה אם צריך שהיה ולא אי מהני וא"כ לא אדע מנ"ל להמל"מ דהתוס' מפרשים באופן אחר, אכן אחר שעיינתי בדברי המל"מ אח"כ בד"ה ודע משמע מדבריו שגם הוא סובר דהאיבעיא הוא רק אי צריך שהיה, שכתב דאי האיבעיא לענין קרבן הנה כל שהיה מזיד בקרבן יש לספק אי בעינן שהיה, ומוכח דהספק הוא אי בעינן שהיה ולא אם מהני שהיה לחייבו, וצ"ל דמש"כ מקודם דמשמע אי בפנים גמירי פשיטא ליה דחייב מלקות הוא ט"ס וצ"ל דאינו חייב מלקות והיינו דבלא שהיה לא מיחייב וקושייתו היא ג"כ באופן כזה דכיון דלענין קרבן גופיה איבעי לן אם צריך שהיה כיון שהיה מזיד וא"כ לענין מלקות פשיטא דאינו צריך שהיה.

והנה בשבועות דף י"ז איתא בעי רבא תלה עצמו באויר עזרה מהו כי גמירי שהיה דבת השתחואה דלאו בת השתחואה לא גמירי או דילמא בפנים גמירי שהיה ל"ש דבת השתחואה ל"ש דלא בת השתחואה, וכתבו התוס' אית ספרים דגרסי אויר עזרה כעזרה דמי או לא וקשה דהא בפ' כל הפסולין אמר טמא שהכניס ידו לפנים חייב דביאה במקצת שמה ביאה ולכן העלו כגירסתנו, אכן הרמב"ם בפי"א מהל' שגגות הל' ד' כתב וכן אם תלה עצמו באויר עזרה הדבר ספק אם אויר עזרה כעזרה או אינו כעזרה, וקשה על הרמב"ם מהא דביאה במקצת דמוכח דעל כל פנים אויר עזרה כעזרה אכן באמת הוא גמ' מפורשת בזבחים דף כ"ו דאויר עזרה כעזרה לענין תלה וקבל וכבר הקשה זה שם המל"מ, והלח"מ והמל"מ העלו דאפי' לפי גירסת הרמב"ם ג"כ הכונה כמו לגירסתנו דהספק הוא אם אויר עזרה כעזרה משום דהשהיה לאו בבת השתחואה היא, והנה אמנם דהרמב"ם העמיד זו ההלכה גבי דין שהיה במקדש כשנטמא בעזרה, ומ"מ קשה הדבר לבאר כן בלשון הרמב"ם אף שהעמיד לשון הגמ' כפשוטו, שאין זה דרכו של הרמב"ם היכי שעיקר הסברא אינו תלוי בעיקר זה כלל, ודי היה לו לסתום ולכתוב שהוא ספק אם חייב קרבן או לא ומכיון שכתב שהוא ספק אם אויר עזרה כעזרה משמע דבזה תלוי עיקר הספק אלא שצריך לבאר הראיות שהביא המל"מ לסתור, ונראה דיש לבאר בעיקר דין דשילוח טמאים אם הוא תלוי בדין ביאה במקדש, דלכאורה היה משמע דדין

שילוח טמאים לבד דנלמד ל"ת מקרא דולא יטמאו את מחניהם אינו תלוי בשם ביאה למקדש דהא אפי' הכניס שרץ למקדש לוקה מולא יטמאו את מחניהם ואף דבפ"ג מהל' ביאת מקדש הל' י"א כתב הרמב"ם ומנין שאינו עובר אלא אם כן נכנס אבל אם נגע בעזרה מאחוריה פטור שנאמר ביולדת ואל המקדש לא תבוא, והיה אפשר להוכיח מכאן דעיקר דין דולא יטמאו הוא דוקא אם טימא בדרך ביאה מ"מ אינו מוכח מכאן כלל דמה שנתמעט נגע בעזרה מאחוריה היינו משום דבאמת א"א לו ליטמא את המקדש, אלא שהתורה הקפידה שלא יהיו טמאים בתוך המקדש ובמחנה שכינה אבל נגיעה מאחוריה אינו בכלל זה דהא אין הטמא בתוך המקדש ואת המקדש בנגיעתו אינו מטמא כלל.

אלא דיקשה לפי"ז איך אמרינן להלכה דביאה במקצת לא שמה ביאה, דעכ"פ מקצת גופו הוא שרץ ואמאי אינו עובר כמו מכניס שרץ במקדש דחייב המכניס, וה"נ הא ידו של הטמא ראויה לטמא כמו השרץ ולמה לא יעבור משום ולא יטמאו את מחניהם, וע"כ דנימא דהלימוד מיולדת דכתיב ואל המקדש לא תבא הוא לימוד שלם דדוקא בתורת ביאה, וממילא נוכל לומר דתלוי זה בזה, והיינו דאי אמרינן דביאה במקצת שמה ביאה א"כ אין לנו הוכחה דצריך לבוא ולעמוד במקדש דהוא דרך ביאה לבוא ולעמוד מבחוץ ולהכנס רק מקצתו, אבל עכשיו דסברינן דביאה במקצת לא שמה ביאה א"כ מה דנכנס עכ"פ מקצת אין לחייבו בתורת מכניס שרץ במקדש משום דדוקא דרך ביאה חייבו רחמנא ולפי"ז נצטרך לומר דגם במכניס שרץ למקדש אין לחייבו אם הכניס מקצתו, משום דדוקא בתורת ביאה חייבו רחמנא שלא להביא דבר טמא, והיא הלכה מפורשת דהבא למקדש דרך גגין פטור משום דדרך ביאה בעינן, וא"כ מיושב דאי ביאה במקצת לא שמה ביאה לא דמי מכניס ידו למכניס שרץ דמכניס שרץ דרך ביאתו כך שיכניסו או שיזרקו אותו לעזרה ומכניס ידו דהוי רק ביאת מקצת לא הוי ביאה. [וראיתי אחר כך שהמנ"ח בסי' שס"ג עמד על קושיא זו וכתב דדין דרך ביאה אינו אלא לדין כרת ולא לדין מלקות משום ולא יטמאו את מחניהם, ולכאורה דבריו תמוהים דהא בקרא דואל המקדש לא תבא ליכא כרת, והגמ' יליף מהך קרא לדין כרת דכתיב בפ' בחוקותי את מקדש ד' טמא ונכרתה, וא"כ אם היה דין מלקות גם על שלא כדרך ביאה מנ"ל להגמ' למעט כרת מקרא דואל המקדש לא תבוא דלא כתיב שם כרת, ונראה דאפשר לתקן דבריו דהחילוק הוא בין דין מקדש ובין דין מחנות דבדין מקדש ילפינן מקרא דואל המקדש לא תבוא דדוקא דרך ביאה ומזה ילפינן לקרא דאת מקדש ד' טמא, אבל לדין מחנות דכתיב ולא יטמאו את מחניהם אין חילוק בדין דרך ביאה אלא דנשאר קשה דין ביאה במקצת וכמש"כ].

ועכשיו נראה דלא קשה מהא דביאה במקצת לדין אויר עזרה דמספקא לן אי כעזרה דמי וכן מהא דמפורש בזבחים דאויר פנים כפנים דמי דהכא עיקר הספק הוא בדין ביאה כיון דדין ולא יטמאו את מחניהם תלוי בדין ביאה, ולכן לא מיבעי דכשעומד בעזרה ע"ג הרצפה לא שייך לומר דמה שעושה בידו עבודה באויר עזרה לא הוי כעזרה, וכבר תמה בזה המל"מ בהל' שגגות שם במה שהקשו התוס' בשבועות דאי לאו כעזרה דמי א"כ כשמוליך דם ואברים יפסל ביוצא והוכיח המל"מ זה מזבחים דף פ"ז, ולכן ה"נ יש לומר דאפי' אם הוא עומד חוץ לעזרה והושיט ידו לעזרה אי ביאה במקצת שמה ביאה ליכא ספיקא כלל אם אויר עזרה כעזרה, דהא כן הוא דרך הנכנסין שנכנס מקצתו קודם וכדאמר הגמ' נזיר דף מ"ג דהא עייל חוטמו ברישא, אלא דצ"ל יותר דאפי' תלה עצמו באויר עזרה ג"כ לא מיבעיא לן אם אויר עזרה כעזרה דמי לענין עבודה בעזרה אלא דוקא לענין דין ביאה במקדש אי מיקרי ביאה בעזרה כשבא באויר העזרה דדילמא לא הוי ביאה בעזרה כשבא רק בהאויר, ולכן אף דהתם הוא לא לדין ביאה אלא לדין שהיה דהא בעי תלה עצמו באויר עזרה מי גמירי שהיה מ"מ איסור שהיה ג"כ משום גדר ביאה הוא, לכן הוי ספק בשהה באויר עזרה אי מיקרי ביאה בעזרה ובזה הוא דמספקא לן אם אויר עזרה כעזרה דמי אבל לכל דיני עבודות מקדש ודאי פשיטא לן דאויר עזרה כעזרה.

עוד כתב המל"מ בפ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כ"א בד"ה וראיתי שנסתפק גבי ביאה וטומאה באין כאחת אי חשיב טומאת פנים או טומאת חוץ וכתב דאי נימא דחשיב טומאת פנים וטעמא דחייב משום דהתרו בו א"כ לענין קרבן פשיטא דבעינן שהה, והנה כונת דבריו הוא לשיטתו שסובר דהרמב"ם סובר כשיטת התוס' דבהתרו בו אל תטמא לא בעינן שהה, אלא דלפי"ז יפלא דהא הקשה בעצמו כאן בפי"א משגגות הל' ד' דא"כ לר' ישמעאל דסובר דחייב על העלם מקדש ליחייב קרבן ומוכח דסובר בעצמו דאין חילוק ביניהם, ואי חשיב מעשה מה שטימא עצמו במזיד א"כ בשוגג בהעלם מקדש הוי כמו מעשה בשוגג דהא עכשיו אליבא דהלכתא קיימינן דגם במזיד יש דין שהיה ומ"מ בטימא עצמו במזיד סבר דמהני התראה א"כ ודאי חייב קרבן, וצריך לומר דכוונתו דעכ"פ הרמב"ם אינו פוסק כן, אף דבעצמו כתב ע"ז דצ"ע דאין שום חילוק בזה.

עוד כתב המל"מ להחליט דודאי הטומאה וביאה כאחת הוי טומאת חוץ דהא כ' רבינו אח"כ דטימא עצמו במזיד, ויש לעיין מאי נ"מ בין שתי החלוקות דהא אם התרו בו בשתיהן לוקה כמ"ש התוס' ואם לא התרו בו בשתיהן אינו לוקה אלא ודאי דחשיב כטומאת חוץ ולכן אף אם לא התרו בו אלא אחר שנכנס לוקה, והנה פשיטא להמל"מ דבטומאת חוץ אף אם התרו בו אחר שנכנס לוקה ודבריו תמוהים דהא בה' נזירות

פסק הרמב"ם להדיא דנכנס לאוהל המת ואחר שנכנס התרו בו לוקה דוקא בשהיה וכ' הרמב"ם כמו טמא שנכנס למקדש, והנה לכמה דברים שכתבתי בענין טומאה בחיבורין נתעוררתי מתוך משא ומתן בענין זה עם גיסי הגאון ר' ברוך הורביץ זצ"ל והנני מזכיר כאן זכרו לברכה.

הלכה יג

מת תופש ארבע אמות שלו לטומאה, וכל כהן שנכנס לתוך ארבע אמות מכין אותו מכת מרדות, וכן אם נכנסו לבית הפרס או יצא חוצה לארץ או שנטמא בדם תבוסה או בגולל ובדופק וכיוצא בהן מכין אותו מכת מרדות מפני שהן אבות של דבריהן כמו שבארנו בהלכות טומאת מת אבל אם נכנס לבה"ק לוקה מן התורה.

אבל אם נכנס לבה"ק לוקה, הרדב"ז כתב דע"כ איירי שאין שם דרך להיכנס אלא על הקברות אבל אם יש שם דרך להכנס ולא יאהיל על הקבר ממש אינו לוקה מה"ת ואם עבר בתוך ארבע אמות לקבר מכין אותו מכת מרדות ואם חוץ לארבע אמות לא נטמא עכ"ל, והרמב"ם שכתב סתם אבל אם נכנס לבה"ק לוקה ולא חילק בין אם יש דרך להכנס ולא יאהיל נראה משום דסתם בה"ק היינו מקורה דסתם בית מקורה הוא וכדאמרינן בשבת דף ה' ביתא כמאן דמליא דמי, והרד"פ העיר מהא דמו"ק דף כ"ג ע"א צאי ופרנסי בני אחותך שכתב בתוס' הרא"ש בשם הריצב"א דזה הוי נשואין וע"כ שהיה מקורה דאי לא לא הוי כניסת חופה ע"ש.

הלכה יד

מותר לכהן להטמא בבית הפרס או בחוצה לארץ לדבר מצוה בזמן שאין שם דרך אלא היא כגון שהלך לישא אשה או ללמוד תורה, אע"פ שיש שם מי שילמדנו בארץ ישראל לא מן הכל אדם זוכה ללמוד וכן מיטמא בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד אבל שהלך בבית הפרס הכל הולכין אחריו שם לנחמו וכן מדלגין על גבי ארונות לקראת מלכי ישראל ואפילו מלכי עכו"ם כדי להבחין בינם לבין מלכי ישראל כשיחזור כבודן למקומן וכן כל כיוצא בזה. וכן מיטמא בטומאה של דבריהם לדון עם העכו"ם ולערער עמהן מפני שהוא מציל מידם וכן כל כיוצא בזה.

מדלגין על ארונות של מתים, כתב הכ"מ גם זה שם ומפרש טעמא כרבא דאמר ד"ת אהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה ושאין בו חלל טפח אינו חוצץ ורוב ארונות יש בהם חלל טפח וגזרו על שיש בהם משום שאין בהם ומשום כבוד מלכים לא גזרו, וכתבו התוס' הרמב"ן והרא"ש רוב ארונות יש בהם פותח טפח צ"ל שראש הארון פתוח שאם היה סתום אדרבא כי יש פותח טפח טמא אפילו בצד הריקן שבו כדתנן פ"ז דאהלות

נפש אטומא הנוגע בה מן הצדדין טהור פירוש בצד הריקן מפני שטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואם היה מקום הטומאה טפח על טפח ברום טפח הנוגע בם מכל מקום טמא מפני שהוא כקבר סתום עכ"ל. ותימה רבה על הכ"מ שכתב זה לדבר פשוט דארון הוא כקבר וכאילו גם הרמב"ם סובר כן, ובאמת הרמב"ם בפי"ב מהל' טומאת מת הל' ו' כתב להדיא דארונות אינם כקבר סתום ולכן אם היה פותח טפח היה אוהל וחוצץ ככל אוהלים החוצצים בפני הטומאה ודלא כתוס' ועי' בראב"ד בהשגות ובכ"מ.

פרק ד

הלכה ו

מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר, אין לו בית אחר עושה מחיצה ואוכל, אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל, ובין כך ובין כך אינו מיסב ואוכל, ולא אוכל בשר ולא שותה יין ואינו מברך ואינו מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופטור מקריאת שמע ומן התפלה ומתפילין ומכל מצות האמורות בתורה.

ואינו מברך, משמע דהרמב"ם מחלק בין ברכה לק"ש דברכה אינו רשאי לברך כמש"כ התוס' בברכות דף י"ז ד"ה ואינו מברך אבל קריאת שמע אם יכול לכוין רשאי כמו שכתב הרמב"ם להדיא בפ"ד מהל' ק"ש הלכה ז' ולכן שינה דגבי ברכה כתב ואינו מברך ובק"ש כתב ופטור מק"ש.

פרק ה

הלכה ב

ומנין שהאבל אסור בתספורת, שהרי הזהיר בני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל שכל המתאבל אסור לספר שערו אלא מגדל פרע, וכשם שאסור לגלח שער ראשו כך אסור לגלח שער זקנו וכל שער שיש בו, אחד המגלח ואחד המתגלח, וכן אסור לגלח שפה וליטול צפרניו בכלי אבל בשיניו או שנוטל צפורן בצפורן מותר.

וכשם שאסור לגלח שער ראשו, ראיתי להעתיק בזה מה שהשבתי לידידי הגרש"י זעווין שליט"א וזה מה שכתבתי לו, במה שכתב להסתפק אם רק שער ראשו הוא מן התורה ושער זקנו וליטול צפרניו הוא מדרבנן או שהכל מן התורה, הנה מכיון שכתב הרמב"ם כשם שאסור לגלח שער ראשו כך אסור לגלח שער זקנו, פשטא דמילתא שהם שוין וביום א' גם שער זקנו הוא מה"ת וכמו שהוכיח הדר"ג מכמה מקומות, אכן מה שהכניס בצד הספק ובצד הפשיטות גם נטילת צפרנים נראה לפי הוכחתו בעצמו דיש חילוק בין

שער זקנו וכל שער שיש בו, ובין גילוח שפה ונטילת צפרנים ומשום דבזה כתב הרמב"ם אח"כ בלשון וכן ולא כתב כשם, ואף דלכאורה בלשון וכל שער שיש בו הרי גם שפה בכלל, אבל אינו דומה כיון דשפה מעכבת האכילה ולא נאסר עיקר גילוח באבל אלא גילוח לשם עידון ויופי, ואף שאני מסכים להוכחתו מלשון כשם ובברייתא במו"ק דף י"ז תניא כשם שאמרו אבל אסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפרנים, אבל לא דמי דאין אנו אומרים דכשם הוא כמו היקש ובברייתא הא תניא כשם שאמרו ומיירי באיסור דרבנן והיינו כל שבעה ולכן שפיר אמר כשם, אבל הרמב"ם שכתב מקודם דרק יום ראשון שהוא מה"ת מוכח דגם שאר שער בכלל גלוח האסור מן התורה, ואף דהכ"מ כתב המקור מהברייתא דאבל רבתי ושם תניא לתספורת אחד ראשו ואחד שפמו ואחד זקנו ואחד כל שער שבו, נראה דאה"נ דמצד גלוח של יופי ודאי שאין חילוק אבל מצד שפה המעכב האכילה דבמועד מותר ובאבל סובר הרמב"ם דאסור בזה יהיה חילוק דלא יהיה ביום א' מן התורה ולכן חילקו הרמב"ם כן נראה דאפשר לומר, אלא שאיני מחליט בזה.

ב) **הדר"ג** הביא דברי הירושלמי במו"ק פ"ג הל' ה' והרי"ף בברכות ספ"ב בשם מקצת רבוותא, שתחילת המקור לאבלות הוא מקרא דיוסף ויש שלמדו מכאן לאבלות ז' ימים, וטען ע"ז המעורר כי בודאי אין למדין מקודם מתן תורה והגאונים ג"כ למדו מקרא דקדשים ורק על זמן ז' ימים למדו בגדר גילוי מילתא, וע"ז כתב הדר"ג דיש ראשונים שסוברין דלמדין מקודם מ"ת ועוד דחלקו על המקור מקדשים דאנינות ואבלות הם ב' דברים, אלא שהרמב"ם סובר דחדא היא, וא"כ מנ"ל דהגאונים סוברין כן, ולכן ע"כ עיקר האבילות לומדים הגאונים מקרא דיוסף, הנה בזה ודאי הצדק עמו, ואוסיף בזה דמה שטען המעורר דהא אבל דיוסף היה קודם קבורה ע"ז אומר ומטונך הרי"ף והרמב"ם שלמדו מקדשים הא דין איסור אנינות בקדשים הוא ג"כ קודם קבורה ובעיקר שיטת הרמב"ם בארתי לנכון בפרק א' דלמדו מקרא דאהרן שמחויב להתאבל על מתו ורק דהפרטים בדיני אבלות נלמד ממה שנאמר לבני אהרן ובארתי מה דאינו אסור באיסורי אבלות כשהוא אונן אף דעיקר דין אבלות נלמד מקרא דאהרן שהוא גם באנינות.

ומה שהדר"ג צירף דברי הירושלמי ולמדים דבר קודם למתן תורה עם דברי הרמב"ם בפ"א הל' א' ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ובאמת כתב כן הפני משה על הירושלמי נראה שאין שני הגדרים שוין דאם נפרש שאין למדין היינו שאין למדין כלל גם עיקר הדין אבל בניתנה תורה ונתחדשה הלכה אמרו בגמ' שבת דף קל"ה בדין מילה ובודאי גם אם לא היה הצווי דמילה, היינו מחוייבים לקיים מצות מילה הנאמר מאברהם לו ולזרעו אחריו, אלא שנתחדשה בפירוש הלכה דדוקא אם אמו טמאת לידה, א"כ בזה

שכתב הרמב"ם ניתנה תורה ונתחדשה הלכה מפורש שהיינו לומדים מקרא דיוסף, אלא שנתחדשה הלכה מקרא דקדשים דואכלתי חטאת היום דדוקא יום א' נוהג אנינות ואבלות דבעיקר האבלות דהיינו העצב אין נ"מ כמו שביארתי שם.

ובעיקר הלמוד מקרא דיוסף אפי' אם אין למדין חיובים מקדם מתן תורה יש לומר עפ"מ שבארתי שם עיקר הלמוד מקרא דאהרן שצריך להתאבל בלב על מתו וכמש"כ הרמב"ם דמי שאינו מתאבל הוא אכזר, ולפי"ז יש לומר דגם מקרא דיוסף נוכל ללמוד כן שכך צריך להתנהג בעל מדות טובות, וע"ז נאמר והלכת בדרכיו מה הוא רחום אף אתה רחום ושלש מדות יש באומה זו וזהו היפך האכזריות, והרמב"ם בסוף הל' איסורי מזבח למד מקרא דהבל דצריך ליתן המובחר ולפי"ז מבואר דגם הרמב"ם היה יכול ללמוד מקרא דיוסף אלא שנתחדשה הלכה.

ג) **לא** ידעתי מה עלה על הדעת לומר שהמחבר יחלוק על הרמב"ם בדין אחר ג' ימים לילך לבית האבל דהרמב"ם בפ"ז הל' ה' כתב אבל בג' ימים הראשונים אינו הולך אפי' לבית אבל אחר מכאן ואילך הולך ואינו יושב ובשו"ע סי' שצ"ג סעיף א' כתב אבל ג' ימים הראשונים אינו יוצא לבית האבל ולא לביה"ק מכאן ואילך אם מת לאחרים מת בשכונתו יוצא אחר המיטה לבה"ק כו' ויש מי שרצה לומר שהרמב"ם והמחבר נחלקו ולהשו"ע אסור לילך לבית האבל אפי' אחר ג' ימים ואפי' בשכונתו, שהרי הרמב"ם לא הזכיר אלא לבה"ק בלבד, ולא ידעתי איך אפשר לומר כן כיון שגם בדברי המחבר מפורש דדוקא קודם ג' ימים אינו הולך ועוד שגם הטור הא כתב כדברי הרמב"ם ולא ניתן להאמר שהמחבר יחלוק על הרמב"ם והטור ואין רמז בב"י מזה ואי אפשר לומר דבר זה כלל ויש חסרון או קיצור בדברי המחבר וכמו שהוכיח הדר"ג מדין שאינו יושב במקום המנחמים שהזכיר המחבר בסיפא וזה לא שייך רק בבית האבל, ואף שי"ל שבבה"ק בשורה ג"כ מנחמים אבל שם אין יושבים רק עומדין, אכן מה שכתב על זה שהשמיט הרמב"ם דין הליכה לביה"ק אחר ג' ימים והזכיר רק בית האבל וכתב שאין דרכו של הרמב"ם להביא ממס' אבל רבתי זה אינו שהרי דברי הרמב"ם לענין שער זקנו מקורו מאבל רבתי כמש"כ הכ"מ ולא הוזכר דבר זה בגמ' והשמטת הרמב"ם צ"ע.

הלכה ג

ומנין שהאבל אסור לכבס בגדיו ולרחוץ גופו ולסוך שנאמר התאבלי נא ולבשי בגדי אבל ואל תסוכי שמן ורחיצה בכלל סיכה שהרחיצה קודמת לסיכה שנאמר ורחצת וסכת.

שנאמר ורחצת וסכת כתב הלח"מ לא ידעתי למה לא כתב הראיה האמורה בגמ'

שאמרו שם ורחיצה בכלל סיכה דכתיב ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו ע"כ, אגב שיטפי' כתב כן הלח"מ דבגמ' ליתא אלא ורחיצה בכלל סיכה וזה כתב רש"י שם ואולי כן היה בגירסתו שם, אבל באמת אין ראיה מזה לאבל דבגמ' ביומא דף ע"ו הוזכר הך קרא דותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו לגבי איסור רחיצה ביוה"כ דהוי כשתיה, וזה שייך ביה"כ ואבל הא מותר בשתיה ומה שהקשה עוד אמאי לא מייתי ביומא מקרא דורחצת וסכת ג"כ לא קשה דשם מייתי לדין איסור רחיצה ביוהכ"פ ואין מקרא דורחצת וסכת שום ראיה לזה.

פרק יד

הלכה כ

הבונה קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר, הרי זה לא יקבר בו מת אחר עולמית, והקבר הזה אסור בהנאה מפני כבוד אביו.

לא יקבר בו מת אחר עולמית הכ"מ הביא דברי הטור שחולק על הרמב"ם וכתב דרק בנו לא יקבור בו מת מפני כבוד אביו אבל אחר מותר לקבור בו מת, ודברי הרמב"ם תמוהים במש"כ שהקבר נאסר בהנאה דמנא לן זה הא קיי"ל הזמנה לאו מילתא היא, רק דלקבור בו מת אסור מפני כבוד אביו, והנה אף שהרמב"ם סובר דגם אחר אסור לקבור בו, ומוכח דסובר דמשום דין כבוד אביו חל על הקבר דין קבר אף בהזמנה, והיינו דכיון דמשום כבוד אביו אסור לו עכ"פ לשנות ולהשתמש בו בדבר אחר לכן אמרינן שכבר הוקבע בו דין קבר ואסור בהנאה, אבל תמוה דמנ"ל זה דשפיר אפשר לומר דמשום כבוד אביו לא אמרו רק שאסור לקבור בו מת אחר, אבל מנא ליה להרמב"ם לאסור בהנאה, והנה בענין זה כתבתי מכבר תשובה למחותני הגרצ"ה שטיינמן זצ"ל והנני מעתיקו כלשונו ויתבארו בתוך הדברים גם דברי הרמב"ם שלפנינו.

במה שכתב הדר"ג בדבר שאלה שבמחנו אודות הב"מ הראשון שנהרג ונקבר בקבר הראשון במקום שהוקצה לבה"ק של המושבה, ועל קברו נבנה אוהל תיכף אחר קבורתו, והאוהל היה מרווח ויש בו מקום פנוי לקבר שני, ולפני שנה מכרו גבאי הח"ק המקום הזה לאחד מאנשי עדתו, ועתה תובעים ועד המושבה את הח"ק שלא היה להם רשות למכור המקום שהוא באהלו של הנפטר הנ"ל.

א) **והנה** דעת הדר"ג נוטה שאין להם זכות למכור המקום הפנוי שכיון שנעשה אוהל מרווח על הקבר נקנה כל המקום למת זה שנקבר פה, וכתב מקור על זה מהא דאמרינן מותר המת ליורשיו או לעשות נפש על קברו, ועוד למד זה מדין של מוכר קברו שבאין

בני משפחה ומחזירין לו הדמים ללוקח, ולכן לדעת כתר"ה שייך הקבר ליורשי המת ואין לבני העיר שום זכות למכרו, והנה מה שכתב לדמות דין זה לדין מותר המת ליורשיו, הנה למסקנא טעמא משום דנתבזה המת כשגבו המעות לצרכו והוא מחיל זילותיה גבי יורשים, אבל בלא טעמא דנתבזה לא זכה המת, אלא דמעיקרא לאביי הוי סבר דבלאו האי טעמא זכה המת בהמעות ומ"מ לא נאסרו משום דלא תפיס לאסור יותר ממה שצריך, אכן כבר עמד הרמ"ה בחידושיו בזה וכתב ואע"ג דמת לאו בר זכיה הוא, גבאי גופי' מכי מטי לידיה קניה ליה למעבד ביה צרכי המת ואשתכח דאית למת זכותא בגויה עכ"ל, וא"כ הכא לא זכו בהקרקע ע"י אחרים לצרכי המת, ומכיון דעכ"פ לא נתפס כל הקרקע בדין קבר אפי' אם התפיסו אותה דקרקע עולם אינה נאסרת מנא לן לומר דמ"מ זכה המת בהקרקע בתורת זכיה, אלא דמ"מ אפשר לומר דכיון דעכ"פ שלכבודו זוכה המת, אלא דהרמ"ה כתב דוקא על ידי הגבאי משום דהמת בעצמו אין לו זכיה, אבל עכ"פ חזינן דעל ידי הגבאי אית ליה למת זכותא בגויה דהא לא משום זכותו של הגבאי אנו דנין דא"כ הוי מצי הגבאי לשנות ודין מותר המת ליורשיו מוכח דהוא בכל אופן עכ"פ מוכח דע"י הגבאי אפשר למת לזכות לצרכו, אלא דלענין תפיסת איסור הנאה כיון שהוא יותר מכדי צרכו לא נאסר אבל לענין זכות כיון דגבו לצרכו זכה בכל פרוטה ופרוטה דהא כל פרוטה ופרוטה ראויה להיות לצרכו, ואף דיש לעיין דלפי"ז לאביי יהא תלוי בדין ברירה, אבל ע"כ צריך לומר כן לאביי דהא לא משמע לומר דדוקא מותר המעות דהיינו מעות האחרונים, ובפשוטו משמע דאם גבו מעות ונכנסו כולם לקופה אחת מ"מ אמרינן דמותר המת ליורשיו, ואולי צריך לומר דכיון דכל האיסור הוא משום הזמנה לכן מתלי תלי הך הזמנה עד שיבורר ולא הוי כמו ברירה דלמפרע, עכ"פ מוכח דאפשר למת לזכות גם לדברי הרמ"ה אף שהסברא אינו מבורר דהא מתחלה הביא הרמ"ה דאפי' לר"מ גופי' למי שאינו בעולם לא אמר ובזה גם אפי' ע"י אחר לא מהני, אבל בעיקרו מוכח דכן הוא דע"י הגבאי זכה המת לכבודו א"כ ה"נ נימא דזכו העוסקים בהבנין בכל המקום לכבוד המת, אלא דלכאורה אפי' לדברי הרמ"ה אינו אלא לאביי אבל לרבא משמע דהוא רק משום זילותא, אכן אח"כ מצאתי דהדברים מבוארים במחנה אפרים הלכות זכי' ומתנה סי' ל"א הביא מדברי תשובת הרשב"א בסי' שפ"ה לענין מי שזוכה ע"י חברו לעשות מצבה למת דהביא הרשב"א מהא דמותר המת ליורשיו שזכה המת, והקשה המחנ"א דהתם הוא משום זילותא דמת כשגבו המעות לשמו והוכיח שם מסוגיא דסוף פ"ק דגיטין משיטות הרי"ף והרמב"ם והטור דאין זכיה למת וסיים דהרשב"א כתב רק מדין מצוה, והנה אף דהיה אפשר ליישב דגם בעובדא דהרשב"א הוי כמו זילותא אף

דלא גבו, כיון דנתן להזוכה עבור מצבה להמת, אכן המעיין בלשון השאלה והתשובה בהרשב"א מוכח דלא אתא עלה מטעם זילותא אלא דהמת זכה במה שהוא לכבודו, ומוכח מזה דהרשב"א סובר דבזה לא פליג רבא כלל אאביי ומת זוכה לכו"ע במה שזכו לכבודו ולא הוצרך הגמ' לחדש לרבא טעמא דזילותא, אלא דאי משום זכיית המת א"כ עכ"פ כל זכיות המת ליורשיו ורק מה שצריך לו בזה אין זוכין היורשין דהא גם ממון שלו מחיים לא זכו שיאמרו שיטילו קבורתו על הצבור וכ"ש במה שזכו עבורו לצרכי קבורתו, וא"כ כיון שיש מותר א"כ מאי טעמא דר"מ ור' נתן דפליגי ולא סברי דמותר המת ליורשיו, ולכן חידש רבא טעמא דזילותא דכיון דאיכא זילותא למת, לכן אפי' יותר ממה שצריך לו לא מחיל לגבי יורשים, עכ"פ בעיקר דינא שוו אביי ורבא דמת זוכה במה שהוא לכבודו, ולכן נוכל לומר דמסתבר דהאוהל המרווח ודאי הוא לכבוד המת ומש"כ דהא כתב הרמ"ה דדוקא ע"י הגבאי, וכן משמע מת' הרשב"א, אפשר לומר דגם כאן כשהקרובים בנו ונתעסקו בהאוהל קנו המקום לכבוד המת בדין חזקה וקי"ל דבפניו לא צריך לומר לך חזק וקני.

ב) **אכן** אם נאמר כן מסתבר לי דמ"מ לא נאמר בזה דינא דמותר המת ליורשיו לענין דיהיה שייך המקום להיורשים למכור אותו לקבור בו אחר, דהא חזינן גבי דינא דמותר המת ליורשיו דאם הגבאי אומר לעשות מצבה יכולים היורשים לומר שאינם רוצים להעמיד מצבה כמו שהביא הפ"ת בסי' שנ"ו מד' הרדב"ז זולת אם כל משפחתו יש להם מצבה, ומ"מ בזכו לעשות מצבה כתב הרשב"א בסתמא דזכה לכבוד המת על מצבה, ומוכח דחלוק ממותר המת ליורשיו דהתם גבו על צרכי קבורתו אמרינן דמותר דידיה מחול ליורשים ולא בעי לעשות לו זילוף או מצבה, אבל היכי דזכו למצבה ממש צריך לעשות דוקא מצבה ואינו שייך ליורשים, וא"כ ה"נ אם נאמר דזכו בחזקה הקרקע עבור המת שיהיה לו לכבודו אוהל מרווח לא שייך לומר דיזכו יורשים למכרו, אלא דזה שייך שפיר לומר דאם יבואו קרובים לקבור בו קרובו אז שפיר ניחא לי' ואינו נגד כבודו ואדרבה כבוד הוא למת שיהיה מונח יחד עם קרובו.

ג) **ומה** שרצה לדמות זה למוכר מקום קברו אינו מוכרח כלל דהתם כבר הקצה המקום לקבר שלו וגנאי לבני משפחה שאין לו מקום קבר ע"כ קוברין אותו ומחזירין הדמים ללוקח, ובאמת מספקא לי אם אין ללוקח רשות מקודם לעשות שם קבר דלא תנינן אלא באים בני משפחה וקוברין אותו, אבל לא הוזכר דהמקח בטל דהא אי לא בעי בני משפחה ליתן הדמים ללוקח אין להם רשות לקברו, וא"כ המקח קיים, וממילא כשרוצה הלוקח לקבור בו מתו קודם שמת המוכר משמע לי דיש לו רשות. [ומחותני הגרצ"ה

זצ"ל העיר דלדברי הנמק"י בב"ב שכ' לפרש פגם בני משפחה שיהיו אחרים נקברים עמהם ולפי"ז יכולין למחות גם בחיי המוכר].

ד) **אכן** נראה לדון לאסור לקבור בהאוהל מצד איסור הנאה של האוהל, והנה בפ' נגמר הדין פליגי אביי ורבא בהזמנה מילתא או לאו מילתא ופריך לאביי מדתניא החוצב קבר לאביו והלך וקברו במקום אחר לא יקבר בו עולמית, ומשני התם משום כבוד אביו, וא"כ לכאורה מוכח פשוט דאם עשו מעשה ובנו קבר או אוהל על הקבר דיש בהבנין דין איסור הנאה דאסור לקבור מת אחר בתוך זה הבנין כמו שהובא בב"ח סי' שס"ד דבנין של הקבר אסור בהנאה, וכן הביא בשם הגה"א דכל מה שעושים לכבוד המת חשוב כקבר ואפי' לדעת הרא"ש שהתיר מצבה היינו משום דסובר דמצבה אינו שייך לקבר דאינה סותמת ושומרת את המת אלא לציין את מקומו, אבל בנין אוהל שעושין על הקבר זהו בודאי קבר ממש וע"כ ודאי דבנין זה אסור בהנאה, וא"כ לפי"מ דמשמע בפשטות מדברי הגמ' דדין איסור הנאה שייך גם על לקבור בו מת אחר דהא לא מתרץ משום כבוד אביו אלא משום דהוא רק בהזמנה א"כ בודאי אסור לקבור בהאוהל מת אחר.

ה) **ואין** לומר דאף דבנין האוהל נאסר אבל הקרקע שצריך לקבור בה לא נאסרה דקרקע עולם היא ואינה נאסרת, וא"כ מה איכפת לן בהבנין הא הח"ק יאמרו אין אנו צריכים אלא להקרקע ולא להבנין, אבל זה אינו, דלא מיבעי לדעת הרמב"ן בע"ז דף מ"ח דסובר שאסור לזרוע תחת אשרה בימות החמה משום דנהנה בידים מצל האשרה א"כ ה"נ ודאי אסור ליהנות מלקבור בהאוהל שהוא כבוד להמת, אלא אפילו לדעת הרמב"ם ושו"ע בסי' קמ"ב דמותר לזרוע תחת אשרה בימות החמה היינו דוקא שם שלא היה לו שום כונה ליהנות מהאשרה אלא שהאשרה היא שנוטה על שדה שלו והוא רוצה לזרוע שדהו והוי לא אפשר ולא קמכוין, אבל הכא אנן סהדי דאותו שקנה המקום שבתוך האוהל מכוון גם לכבוד האוהל וגם מתחילה נעשה האוהל לכבוד המת ואם יקברו בו מת שני יהיה לכבוד גם להמת השני, ועוד ראיתי בתוה"א להרמב"ן מביא משם רב נטרונאי גאון וז"ל מקום שיש ברד גדול כמו א"י מכניסין ואין נותנין עליו עפר כל עיקר שסומכין שיש ברד רב שם ויבש המת ואינו מתליע אבל בבבל וכו' עכ"ל, ואף שאינו מובן לשון "ברד" אבל לפי הענין מוכח דכונתו חום, ועכ"פ מוכח דנוח יותר למת שהמקום יבש ואינו מתליע, וגם מקרא דרקב עצמות קנאה דרשו חז"ל דכל מי שיש בו קנאה עצמותיו מרקיבין, והרי דרקבון אינו נוח למת ובודאי במקום לח גם עצמות יוכלו לרקוב משא"כ במקום יבש, וא"כ הוי דומיא דלא ישב בצלה ואסור גם לעבור תחתיה אם יש לו מקום אחר, והכא ודאי יש שאר מקומות וכיון דמקפיד ליקח מקום זה הוי קמכוין ואסור

באיסור דאורייתא בהנאת הקבר דגמרינן מע"ז.

ו) **אכן** זהו לפ"מ דמשמע בפשטות הסוגיא דגם לקבור בו מת אחר שייך איסור הנאה, אבל הרשב"א בתשובה סי' תקל"ז כתב דהזמנה מילתא ולא סבר דהוא משום כבוד אביו, אבל למסקנא דשנינן משום כבוד אביו לית לן הך סברא דלקבור מת שייך איסור הנאה, משום דהמת אינו בר מצות והחי אין לו הנאה מזה, והוכיח זה הרשב"א מהא דתניא קבר שפנוהו אסור בהנאה דלא תקני דלא יקבר בו עולמית, אכן הד"מ בסי' שס"ד כתב דמדברי הטור מוכח דאינו סובר כן וזהו ממה שהביא ד' הרב ר' ישעי' ז"ל דלקבור הקטנים בקבר הגדולים יש בזה איסור הנאה של קבר, והגרעק"א בהגהותיו כתב וז"ל דמוהריק"ש אוסר, ועיין בתשובת שבות יעקב והרדב"ז כ' כהרשב"א וכן בתשובת דבר משה כתב להתיר עכ"ל, ועיינתי בתשובת שבות יעקב וכתב שם להוכיח דלא כדעת הרשב"א מהא דאיתא באבל רבתא סוף פ' י"ג ארון שפנהו אסור בהנאה ואם היה של אבן או חרס ישבר ושל עץ ישרף ואי מותר לקבור בו מת אחר אמאי ישבר וישרף ואמאי לא יקברו בו מת אחר, וראיית הרשב"א מדלא קתני גבי קבר שפנוהו לא יקבר בו עולמית, דחה השבות יעקב דמשום דקתני מקודם קבר הנמצא מותר בהנאה, לכן קתני דקבר הידוע אסור בהנאה וממילא שמעינן דאסור לקבור בו, ובריייתא דהחוצב קבר לאביו כיון דהתם באמת מותר בהנאה דהא הוי קרקע עולם לכן קתני דלא יקבר בו עולמית דהוא רק משום כבוד אביו, ונראה לי להוכיח דשיטת הרמב"ם בפי"ד מהל' אבל הל' כ' וז"ל הבונה קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר ה"ז לא יקבר מת אחר עולמית, והקבר הזה אסור בהנאה, ודבריו תמוהין דמניין לו זה הא קיי"ל דהזמנה לאו מילתא היא לאסור, ורק לקבור בו מפני כבוד אביו אסור, אבל איסור הנאה מנלן, ולפלא שלא עמדו בזה המפרשים, אכן מכיון דהרמב"ם חידש כאן דלא יקבר בו אחר דלא כשיטת הטור דהוא שיטת הרמב"ן בס' תורת האדם, דדוקא בנו אסור לקבור בו מת אבל אחר מותר לקבור בו מת ומוכח דסובר דמשום דין כבוד אביו חל על הקבר דין קבר אף בהזמנה, והיינו דכיון דמשום כבוד אביו אסור לו לשנות ולהשתמש בו לדבר אחר או לקבור אחר, ולכן אמרינן שכבר הוקבע בו דין קבר ואסור בהנאה.

ז) **אכן** אכתי תיקשי דמנלי' להרמב"ם דאיכא נמי איסור הנאה דילמא רק אסור לקבור בו אחר משום כבוד אביו, ועוד דאין דרך הרמב"ם להוסיף מה שלא נאמר בגמ', והנה הרמב"ם חולק כאן בזה עוד עם הרמב"ן דהרמב"ן סובר דלפי המסקנא לרבא דהוא משום כבוד אביו אין צריך לאוקמי בקבר בנין דמשום כבוד אביו אפי' בקבר שבחפירה נמי אסור, אבל הרמב"ם שינה מלשון הברייתא דתניא החוצב קבר והרמב"ם שינה וכתב

הבונה קבר והיינו דוקא בקבר בנין, אכן התוס' כתבו ג"כ דדוקא בקבר בנין גם למסקנא דכיון דבמחובר לא מיתסר בעלמא, משום כבוד אביו אין לאסור, והתוס' סתמו בטעמם אבל הרמב"ן בתוה"א כתב וז"ל וחכמי הצרפתים ז"ל אומרים קרקע עולם כיון שבשאר אנשים אפי' נקבר שם המת אינו נאסר ליכא כבוד אביו דמידע ידיע קרקע עולם אינה נאסרת, וזהו הביאור בדעת התוס', אבל בדעת הרמב"ם נראה דזה תלוי אם הא דלא יקבר בו עולמית הוא איסור בפ"ע משום כבוד אביו או דהוא משום דררא דאיסור הנאה, דאם הוא איסור בפ"ע ומשום כבוד אביו שפיר איכא למימר כדעת הרמב"ן דאין חילוק בין קבר בנין קרקע עולם, אבל הרמב"ם סובר דכל האיסור דלא יקבר בו עולמית הוא משום איסור הנאה, ולכן שפיר דדוקא בקבר בנין, והוכחת הרמב"ם הוא משום דאינו רוצה לומר כהרמב"ן דסוגיא דגמ' דפריך ומתרץ אליבא דשמואל יהיה שלא אליבא דהלכתא, וא"כ מסוגיא זו מוכח שפיר דהך איסורא דלא יקבר בו עולמית הוא משום איסור הנאה ודלא כהרשב"א דאי לא"ה מאי פריך לשמואל דאמר קרקע עולם אינה נאסרת ולמאי צריך לאוקמי בקבר בנין, וכיון דהוא משום איסור הנאה וכמו שכתבנו דמשום כבוד אביו נאסרה גם בהזמנה, א"כ סובר הרמב"ם שפיר דנעשה ממש דין קבר ואסור גם לאחרים, ולכן מוכרח דסברא דמשום כבוד אביו עושה אותו לדין קבר ממש ואסור גם לאחרים, ולכן פסק הרמב"ם דקבר זה אסור בהנאה להשמיענו דאיסור זה דלא יקבר בו עולמית הוא משום איסור הנאה וכדמוכח מסוגיא דשמואל.

ח) **אח"כ** ראיתי בהנמוק"י דכתב וז"ל והא דאמרינן בברייתא דהחוצב קבר לאביו והלך וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית, אי באביו ממש משום כבודו אי באיש אחר אם הטילו שם נפל ונקט אביו משום אורחא דמילתא דמ"מ אפי' באיש אחר אסור בהנאה עכ"ל הרי להדיא דסובר דטעמא דלא יקבר וטעמא דאיסור הנאה חד טעמא ורק משום כבוד אביו אסור בהזמנה וכמש"כ, אך מ"ש דנקט אביו אורחא דמילתא אינו מובן דהא אשמעינן דאפי' בהזמנה מיתסר.

ט) **עוד** כתב בנמוק"י בשם הר"י בן גיאות ז"ל וז"ל דכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות, אלא משום הנאה לקרובים הלכך אינו אסור אלא במקום שאין מוצאין לקבור אלא בשכר דאית להו הנאה לקרובים בהכי, אבל בבה"ק של רבים שהוא משותף ביניהם שאם אינו כאן נמצא במקום אחר מותר שהרי אין הנאה להם בכך, והנה סברת הר"י בן גיאות שמחלק בין קרובים לרחוקים אף דגם על רחוקים איכא מצות קבורה, נראה דסובר דמצוה לא הוי הנאה דמצות לאו ליהנות נתנו, אבל קרובי היורשים שמחוייבים ומוציאין מהן על קבורה א"כ פוטרים עצמם באיסורי הנאה, ומה דכתב דאם יש בה"ק

משותף ליכא הנאה, נראה דכונתו אם גם חפירת הקבר בשיתוף וכדאמרינן במו"ק דף כ"ז חבורתא איכא במתא וכמו אצלנו שיש ח"ק ולכן אם הוא בחנם ליכא לקרובים הנאה, ובדעת הרמב"ם היה אפשר לומר דלא מהני מה שיש חבורות ונמצא להשיג בחנם דעכ"פ עכשיו הם נהנים מקבר זה ואם ישיגו בחנם אחר יהנו מקבר האחר, אך יותר נראה דלהרמב"ם בלא האי טעמא אסור דמשום טעם זה אם אין למת זה כאן קרובים היה מותר והרמב"ם אינו מחלק וע"כ דגם לרחוקים שייך איסור הנאה.

וכיון שיש לנו שלשה גדולי הראשונים, הרמב"ם והר"י בן גיאות והר"ר ישעי', דאינם סוברים כהרשב"א וגם הנמוק"י שהוא מאחרוני הראשונים דסובר כן בודאי נקטינן דלא כהרשב"א, ובאמת משמע דגם הרמב"ן בתורת האדם אינו סובר כהרשב"א אלא דכיון שאינו מוכח לגמרי לא אאריך בזה, וכיון שכן צריכים אנו להורות כמו שהורה גדול שבאחרונים השבות יעקב דלא כהרשב"א ואסור לקבור מת משום איסור הנאה, וגם דחה דברי הב"ח שכתב מטעמו של הרשב"א דאינו אלא דרבנן והכריע דהוי איסור הנאה מדאורייתא, אמנם יש לנו לעורר בזה, דהנה כתבנו למעלה מה שדחה השבות יעקב ראיית הרשב"א דלקבור מת ליכא משום איסור הנאה, מדלא קתני גבי קבר שפנהו דלא יקבר בו עולמית, וכ' השבו"י דבקבר שפנהו מדתני ברישא בקבר הנמצא מקומו טהור ומותר בהנאה להכי קתני בקבר שפנהו דמקומו טמא ואסור בהנאה וממילא ידעינן דאסור לקבור בו מת, אבל בהחוצב קבר לאביו דלא הוי אלא הזמנה ומותר, ורק לקבור בו אסור משום כבוד אביו לכן תני דלא יקבר בו עולמית, אכן לדעת הרמב"ם ליתא להאי תירוצא דהא גם גבי החוצב קבר לאביו פסק דאסור בהנאה, ולפי"מ שהוכחנו מזה דהרמב"ם סובר דאיסור דלא יקבר בו עולמית הוא משום איסור הנאה א"כ תקשה קושית הרשב"א אמאי לא תני גבי קבר שפנהו דלא יקבר בו עולמית.

י) **והנה** אמנם דעיקר ראיית הרשב"א אינה מוכרחת וכמש"כ השבו"י דאטו גבי הדדי תניין והך ברייתא תנא דינא דאיסור הנאה, והך ברייתא תני דינא דלא יקבר בו עולמית ומ"מ עוד הדבר צריך יישוב, אכן באמת הרמב"ם פסק דלא כגירסתנו בסנהדרין, דפסק בפ"ח מהל' טומאת מת הל' ה' קבר הנמצא מותר לפנותו ואם פנוהו מקומו טמא ואסור בהנייה עד שיבדק כמו שיתבאר, וקבר הידוע אסור לפנותו ואם פנוהו מקומו טמא ומותר בהנייה קבר שהוא מזיק את הרבים מפנין אותו ומקומו טמא ואסור בהנייה עכ"ל, וכבר תמה עליו הראב"ד בזה, והכ"מ האריך בזה והביא דברי הרשב"א בתשובה דכגירסת הרמב"ם איתא בירושלמי דנזיר, אבל כתב הרשב"א שהגירסא הזאת אי אפשר ליישבה דאיך אפשר דקבר הנמצא חמור מקבר הידוע, ועוד דקבר הנמצא דמותר לפנותו

מקומו טמא ואסור בהנאה וקבר הידוע דאסור לפנות מקומו טהור ומותר בהנאה, ועיין בכ"מ שכ' דמקומו לא קאי על מקום הקבר אלא השדה שסביב הקבר, והכונה דאין נהנין בו כדין ביה"ק דמבואר בסוף הלכות אבל דאסור ליהנות בו, כיצד אין אוכלין וכו' ומש"כ מותר בהנאה היינו שלא נאסר לאכול ולשתות בו עיין בד' הכ"מ שהאריך בביאורו ועכ"פ אינו מיושב דאיך יאמר הרמב"ם מותר בהנאה על מה דאסור בהנאה, ואמאי לא פירש דדוקא סביב הקבר מותר בהנאה והקבר עצמו אסור בהנאה, ואיך סתם וכתב דהקבר מותר בהנאה, והנראה לי דהכא לא מיירי באיסור הנאה של קבר, דדין איסור הנאה דקבר פסק הרמב"ם בהלכות אבל דשם מקומו, והכא מיירי בהלכות טומאה שגזרו טומאה על קבר אפי' אחר שפנוהו כדי שלא יפנו אותו בחנם וגם גזרו איסור הנאה, וראי' לזה דשם בהלכות אבל כתב הרמב"ם בהדיא לחלק בין קבר חפירה לקבר בנין דקבר של חפירה אינו נאסר דקרקע עולם אינה נאסרת, אבל הכא סתם הרמב"ם ולא כתב דהוא בקבר בנין, ובגמ' דסנהדרין אוקמי להדיא דמיירי בקבר בנין ולכן נראה דהרמב"ם פסק עפ"י גירסת הירושלמי דנזיר וסבר דגירסת הירושלמי מדוייקת יותר, וא"כ ע"כ דמיירי דוקא בקבר שאינו של בנין, דקבר בנין ודאי אסור בקבר הידוע, וכבר פסק זה להלכה בהלכות אבל פי"ד הל' י"ט גבי נפש שעשאו לשם מת דאעפ"י שפנוהו הכל אסור בהנאה, ומילתא דפשיטא דקבר לא גרע מנפש, וא"כ ע"כ הכא דקתני דקבר הידוע מותר בהנאה ע"כ דהוא בקבר חפירה, אלא דהא דאסור בהנאה בקבר הנמצא הוא מילתא אחריתא שלא יפנו אותו בשביל להשתמש אף דעפ"י דין מותר לפנותו, וכן קבר המזיק את הרבים אף דמותר לפנותו מ"מ אסור בהנאה כדי שלא יכוונו להשתמש ויאמרו שמזיק אף שאינו מזיק, ובדין דמקומו טמא חלקו בין קבר המזיק את הרבים דעפ"י דין יש בו דין קבר ורק בשביל שהוא מזיק את הרבים מותר לפנותו וכן גזרו בו טומאה בכל אופן אבל בקבר הנמצא כיון בשלא ברשות קברוהו לא גזרו בו טומאה אלא עד שיבדק שמא נמצא שם עוד קבר.

יא) **עכ"פ** דינא דאיסור הנאה דהכא אינו איסור הנאה של קבר ממש אלא אסור מדרבנן כדי שלא יבואו לפנות המת בשביל להשתמש בו, וא"כ אפשר לומר דהכא גזרו איסור הנאה ממש ליהנות ממנו, וכעין מה שכתב הכ"מ מאיסור הנאה דביה"ק אבל לקבור בו מת דאין בו הנאה ממש לא גזרו כיון דאינו אסור מדאורייתא באיסור הנאה של קבר, ואם נבוא לדייק לשון הרמב"ם יש לדייק בזה דבכל מקום גבי איסור הנאה דהלכות מאכלות אסורות ובהל' אבל כתב הנאה וכאן כתב הנייה ואפשר דמכויין לזה שלא יהנו ממש ואף דגבי איסור הנאה בביה"ק כתב הנאה היינו משום דמפרש להדיא כיצד אין

אוכלין וכו', איברא דיש לעיין בטעמא דאמאי יהיה באמת איסור הנאה לקבור בו מת ואף דעכ"פ עכשיו הוא רוצה לקבור בו ונתמלא רצונו בזה דהא אשכחן בסכין של עכו"ם דמותר לשחוט בה בריאה משום דמקלקל הוא ואף דעכ"פ רוצה לשחוט מ"מ כתבו התוס' בשבת דף ק"ה ובחולין דף ח' לחלק מהא דבשבת חייב שוחט ולא אמרינן מקלקל הוא משום דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה וכיון דרוצה בכך הוי תיקון, אבל גבי ע"ז כתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם וצריך שיהא הנאה של תועלת ותיקון, וכ"כ הרמב"ן בע"ז גבי הא דאמרינן מה שמשביח בנמייה פוגם בצל, והקשה מהא דאמרינן בשוחט בשבת דחייב אף דהוא מקלקל ותי' דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה אבל גבי ע"ז בעינן הנאה של תועלת ותיקון, וא"כ כיון דאשכחן דמוציא המת לקוברו לא הוי תיקון א"כ כ"ש גבי הנאת ע"ז אין צריך להיות הנאה קבורת המת ואיסור הנאה של קבר גמרינן מע"ז, אכן באמת אינה קושיא דאף דמוציא המת לקוברו הוי מלאכה שאצל"ג חופר קבר וקובר המת ודאי חייב כיון שצריך לזה, ודוקא בהוצאה הוי מלאכה שאצל"ג כמש"כ התוס' בשבת דף צ"ד דכן היה במשכן דהיה צריך לגוף הדבר שהוציא, והדבר מוכרח בחידושי הרמב"ן בס' תורת האדם בסוגיא דביצה דף ו' דמת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין דיש אומרים דדוקא קבורת המת דהוא אב מלאכה אבל דברים שהם מדרבנן יתעסקו בו ישראל, וכתב ע"ז דלכאורה א"כ גם הוצאה לרה"ר יתירו מפני שההוצאה מלאכה שאינה צריכה לגופה, וע"ז כתב לחלק ממשאצל"ג לשאר איסורי דבריהם, עכ"פ מוכח מדבריו להדיא דדוקא הוצאה הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה אבל לא קבורה, וא"כ שפיר נוכל לומר דכיון דעכ"פ רוצה לקברו וקלקול אין כאן הוי זה הנאה ואסור בהנאה.

יב) **והנה** בהך דינא היה קשה לי קושיא עצומה דאמאי אמרינן דקבר חפירה אינו נאסר דהא קבר ילפינן שם מע"ז ובע"ז קיי"ל דאעפ"י שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא נאסרה חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה, ומצאתי שעמד בזה הריטב"א בחידושיו לע"ז גבי הא דחפר בה בורות שיחין ומערות וז"ל ונראה דהא גמרא גמירי לה בענין ע"ז דכשעשה מעשה כזה במקצתו שיאסר כולו דהא גבי ההוא דקבר לא אהניא חפירה ליאסר ואע"פ שנעשה לשם קבר וכי אמר רחמנא אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם בשלא עשו מעשה לשם עכו"ם והתורה העידה שלא עשו כן עכ"ל, ודברי הריטב"א תמוהים בעיני דכיון דסבר להדיא וכן מוכח פשטי' דגמ' דהוא דינא דאורייתא, וא"כ מה מתרץ מה שהקשה מדין דקבר אטו התם איכא קרא מיוחד דקרקע עולם אינה נאסרת הא התם ילפינן מע"ז וגם אי ילפינן מוישלך את עפרה אל קבר בני

העם הוא נמי ילפותא מע"ז דמה עכו"ם במחובר לא מיתסר דכתיב אלהיהם על ההרים וכו', וא"כ מהיכי תיתי נאמר דדין קבר גרע מדין ע"ז דלא מהני בי' מעשה, והנראה לי בזה דהנה רש"י פי' חפר בה בורות לע"ז וכתב הריטב"א דאף דמשמע דבזה דחפר בורות נעשה כאלו יש בקרקע תפיסת ידי אדם וא"כ מה איכפת לן דלא חפר לע"ז וכתב דכיון דלא נעשה תלוש לגמרי לא מהני אלא אם חפר לע"ז, ומ"מ כתב הריטב"א דדוקא השתחוה לה אבל אם לא השתחוה לה אפי' למ"ד דע"ז אסורה מיד ה"מ בתלוש אבל זו שהיתה מחוברת וחפירה זו עשאה תלוש להיות ראוי ליאסר לא מתסרא עד שתעבד לדברי הכל וכן כ' הראב"ד וזה עיקר עכ"ל, וכן הטור הזכיר חפר והשתחוה אח"כ אבל הרמב"ם בפ"ח מהל' עכו"ם הל' ב' לא הזכיר השתחוה וכ' חפר בה בורות שיחין ומערות לשם עכו"ם אסרה, וכיון דהוסיף וכתב לשם עכו"ם שלא הוזכר בגמ' ולא כתב והשתחוה לה מוכח דסובר דאסרה מיד, ואף דהריטב"א כתב דבגמ' סמכו על מה דאמר מקודם המשתחוה, אבל ברמב"ם קשה לומר כן כיון דלא כתב כלשון הגמ' ממש, ולכן נראה דסובר הרמב"ם דבאמת בחפירה לחוד לשם עכו"ם נאסר, וקאי בעכו"ם וכמו דפוסק דעכו"ם של עכו"ם אסורה מיד, ומדוייק בזה לשון הרמב"ם שכתב לפיכך עכו"ם העובדים את ההרים ולמה הזכיר כאן עכו"ם אם כונתו על עובדי עכו"ם הלא ממילא מובן שהעובדים את ההרים הם עובדי עכו"ם.

יג) **ולכן** נראה שהתחיל הפרק וכתב עכו"ם בשביל סיפא דכתב דאם עשה בה מעשה נאסרה וזהו דוקא בע"ז של עכו"ם, ולא רצה הרמב"ם להעמיד בהשתחוה לה כמו שהעמיד הטור דסובר דבאמת לא מהני מידי משום דבמה דחפר לא נעשה בזה על הקרקע דין תפיסת ידי אדם דהא הקרקע נשארה כמקדם אלא דהיא דין דעשה בה מעשה אסרה, וא"כ זהו דוקא בעשה בה מעשה בשעת האיסור, ולכן השתחוה לא מהני מידי כיון דבשעת האיסור אינו עושה בה מעשה, ולכן ע"כ דצריך דבשעת החפירה ועשיית המעשה תאסר, וזהו דוקא בע"ז של עכו"ם ואף דמשכחת לה בעכו"ם של ישראל ורק דדרכה של ע"ז זו בחפירת בורות, וזהו עיקר עבודתה אין ה"נ דבכה"ג משכחת בשל ישראל אבל זהו מציאות להעמיד בכה"ג לכן פי' הרמב"ם כפשוטו דרק חפר לשם ע"ז והוא כההלכה דעכו"ם אסורה מיד ולכן כתב מקודם עכו"ם העובדים וכו'.

ועכשיו מבואר הא דגבי קבר לא נאסר קבר של חפירה וגבי עכו"ם מיתסר דגבי קבר כיון דקיי"ל דבהזמנה לא מיתסר ואינו נאסר עד שיניחו שם המת וזה אינו מעשה לגבי הקרקע ואפי' לאביי דסבר הזמנה מילתא מ"מ יש לומר דכיון דכל האיסור הוה משום הזמנה ולכן לא חמיר דין הזמנה מעיקר איסורא, וכיון דעיקר האיסור הוא שלא

ע"י מעשה ולא תהיה נאסרת כשיניחו בה המת לכן לא מהני נמי ההזמנה ע"י מעשה, ויותר יש לומר דכיון דאביי יליף מעגלה ערופה ומ"מ למאי דיליף שמואל מע"ז, ואם נעמיד דאביי אינו חולק אשמואל ע"כ נאמר דעכ"פ לענין זה ילפינן מע"ז דאינה נאסרת במחובר, ואף דלענין זה לא ילפינן ממשמשין דהא קרא דוישלך את עפרה מיירי בגוף הע"ז וגוף ע"ז באמת אסורה בהזמנה, אלא דזהו דוקא בע"ז של עכו"ם אבל ע"ז של ישראל אינה אסורה עד שתעבד, והתם בע"ז של ישראל מיירי וא"כ אף דלענין זה ילפינן מעגלה ערופה דקבר ותכריכין אסורין בהזמנה מ"מ לענין הך דינא דאינה נאסרת במחובר הא ילפינן מע"ז, ומע"ז של ישראל דאינה אסורה עד שתעבד וא"כ שפיר נוכל לומר דשמואל למד מדין ע"ז לגבי זה דקבר אינו נאסר אלא באופן דע"ז נאסרת וגבי ע"ז של ישראל לא מהני הזמנה במעשה דהא הזמנה לא מהני, ולכן לא אמרינן אפי' לאביי לגבי זה הזמנה מילתא כיון דגוף האיסור אין בו מעשה וכמו בע"ז כה"ג דאינה נאסרת, ואף דלפ"מ שכתבנו משכחת לה גם בע"ז של ישראל שתהא נאסרת ע"י מעשה היכי שעבודתה היא בחפירת בורות אבל עכ"פ בהאי גוונא דהוי רק הזמנה לא מיתסר בהזמנה גבי ישראל. והנה כל זה שכתבנו לא נצרך לן אלא אליבא דאביי אבל לרבא לכאורה הוא פשוט כמו שכתבנו כיון דהזמנה לא אסרה ומעשה חפירת הקבר הא לא הוי אלא הזמנה והנחת המת אינה מעשה בגוף הקרקע.

אכן באמת סברא זו צריכה לן להלכה לפ"מ שבארנו טעמו של הרמב"ם דאיסור בבונה קבר לאביו גם בהנאה וגם שלא יקברו בו אחרים, דטעמא משום דסובר דמסוגיא דשמואל מוכח דהוא משום איסור הנאה, ולכן כתב דסובר דטעמא דכבוד אביו מהני לאסור בהזמנה, וא"כ תיקשי לן כיון דבשביל כבוד אביו אסור בהזמנה א"כ גם בקבר חפירה צריך להיות אסור דהא עשה בה מעשה וחפר הקבר וכמו בע"ז, א"כ לפי דברינו אליבא דאביי נוכל לומר כן גם להלכה אליבא דרבא, והוא כמש"כ למעלה דמקור דברי הרמב"ם שכתב דהבונה קבר לאביו דהקבר אסור בהנאה דהוא משום דלא רצה להעמיד הסוגיא דפריך אשמואל מהחוצב קבר לאביו ומשני בקבר בנין ומוכח דהוא נמי משום איסור הנאה וא"כ כי משני אח"כ לרבא דהוא משום כבוד אביו ע"כ דהוא נמי משום איסור הנאה ומשום כבוד אביו סגי בהזמנה, וא"כ מוכח להדיא דאף דבשביל כבוד אביו נאסרה בהזמנה ומ"מ בקבר חפירה אינו אסור אף דעשה בה מעשה, וע"כ כמו שכתבנו אליבא דאביי דסובר הזמנה מילתא ומ"מ אינו אסור בעשה בה מעשה משום דהזמנה לא חמיר מגוף האיסור.

והנה כל זה בררנו לענין דינא דקבר שפנהו, אכן לענין דינא דידן דעצם הקרקע לא

נאסר משום דקרקע עולם אינה נאסרת ורק דהאוהל שעל הקבר נאסר והוי בגדר לא ישב בצלה, אבל לפ"מ שכתב הר"י בן גיאות ז"ל דאיסור הנאה לקבור לא שייך אלא על הקרובים, ולפי מה שבארנו דבריו משום דהקרובים מחוייבים לקברו ופוטרים עצמם באיסור הנאה א"כ לגבי זה לא שייך הנאת הבנין דהא אינם מחוייבים לבנות על המת אוהל.

יד) **אכן** כ"ז הוא לשיטת הר"י בן גיאות ז"ל אבל לשיטת הרמב"ם דכתבנו דמשמע פשוט דאין חילוק וגם לרחוקים אסור יש להתישב בדבר די"ל דכיון דגם לרחוקים אסור וזהו לא משום חיוב ההוצאה שלהם אלא משום דכיון דעכ"פ רוצים לקבור את המת הוי הנאה לגבייהו במה שקוברים אותו בקבר זה האסור בהנאה וממילא יש מקום לומר דכיון דבכונה קוברים אותו בקבר זה המשובח שיש לו אוהל הוי זה הנאה לגבייהו, וכמש"כ דהוי אפשר וקא מכוין או אפילו לא אפשר וקא מכוין דנמי אסור, ואין לומר דגם לאחרים דאסור היינו משום דרמי עלייהו לקוברו אבל הבנין לא מקרי נהנין בכך מה שרצה הוא בחייו להקבר באוהל זה, אבל ז"א דא"כ אמאי אסור לקברו בקבר בנין דהוא לדעת הרמב"ם משום איסור הנאה דהא לא רמי עלייהו קבר בנין וגם בקבר חפירה סגי וע"כ דכשקוברים אותו יש להם הנאה וא"כ ה"נ בנידון דידן, והנה לבד מכל הנ"ל כל זה שהיה אפשר לצדד בהיתר לקבור בו מת אחר הוא אם לא היו הח"ק מקבלים כסף בעד המקום אבל כיון שאנשי הח"ק קבלו כסף א"כ זהו ודאי איסור הנאה בין עכשיו במה שקבלו הכסף בין אח"כ כשיקברו אותו במקום זה ויפטרו את עצמם בהמקום עבור הכסף, ומכיון דאתאן לזה דנאסור עבור שקבלו כסף א"כ אין נ"מ אפילו אם נפסוק כהרשב"א דהרשב"א לא התיר אלא בחנם, אבל למכור כתב להדיא דאסור משום איסור הנאה והוא בודאי איסור הנאה דאורייתא כאיסור הנאה דקבר וכמו שבררנו.

ואין לומר דהגבאים דהח"ק הלא הם אינם נהנים בעצמם אלא מצוה עבדי ומתעסקים בעניני הוצאת המת ואף שנותנים מהמעות לכתפים או לשכירים אחרים ומשלמים להם כסף אבל הם המקבלים הכסף הא לא נהנו מהכסף וא"כ אמאי יש בזה איסור הנאה, אבל באמת זה אינו דא"כ מצינו דמים לאיסורי הנאה ויהיה אפשר למכור איסורי הנאה לגוי וליקח מהדמים שופר או לולב או לעשות מצות אחרות כמו לקבור מתים, ובודאי לא ניתן ליאמר ומלבד דאפי' שופר של איסורי הנאה לכתחלה לא יתקע ורק דאם תקע יצא, אך לבד זה נראה דלא דמי כלל דאף אם תקע בשופר של ע"ז אמרינן דבדיעבד אם תקע ממש דדוקא התקיעה שהיא רק המצוה לבד בזה אמרינן בדיעבד מצוות לאו ליהנות ניתנו אבל מה שלוקח שופר זהו קניית צרכיו באיסורי הנאה ואין נ"מ למה הוא

צריך, וכן קהל לוקחים כסף בעד איסורי הנאה אף שעושים עבור זה מצוות של קבורת מתים מ"מ דבר זה אסור באיסור הנאה.

טו) **ואין** לטעון בעד הח"ק דהם קבלו כסף בעד המקום ולא בעד האהל דזה אינו דכיון דאנן סהדי שצירף הקונה בחשבונו חשיבות המקום, א"כ בכל הכסף פתיכא דמי איסור הנאה של האוהל, ולמה זה דומה למה שמבואר בע"ז דף ס"ה ומובא להלכה ביו"ד סי' קל"ג סעיף ג' דאם אמר לפועל העבר לי מאה חביות ונמצא אחת יין נסך דכל שכרו אסור בהנאה, ועיין בט"ז שם דעת הראב"ד דמהני הולכת הנאה לים המלח, אבל יעיין בנה"כ דמביא דעת כל הראשונים חולקים על הראב"ד וכל המעות אסורין בהנאה, ולכאורה היה מקום לומר דמאי דהוי הוי וכבר מכרו איסור הנאה וצריכים להוציא המעות לים המלח ולא מהני מה שכבר אין להם אותן המעות דאיתא בירושלמי בע"ז פ' השוכר את הפועל ומובא בחידושי הרמב"ן שם דאם פועל עשה ביין נסך בטובת הנאה ממשכנין אותו מנכסיו כדי טובת הנאה, ומוכח דלא מהני מה שאין לו כבר הדמים, אך באמת לא שייך כל זה בנידון דידן דהח"ק הם רק שליחי הקהל ושליח שעיות בטל המקח דלתקוני שדרתיך ולא לעוות, ובודאי לא שלחום הקהל למכור איסורי הנאה דאורייתא ע"כ המקח בטל וצריכים להחזיר הכסף להבעלים והכסף מותר דכבר בררנו דלמכור הקבר לית דינא ודיינא דאסור וגם בחנם לשיטת הרמב"ם ושאר ראשונים אסור לקבור בו.

סיומא דמילתא דגם דעתי נוטה לאסור לקבור בהאוהל שנעשה בעד ההרוג ולעשות קבר שני, או מטעמא דידי כמו שהארכתי או מטעמא דהדר"ג שהראיתי פנים לדבריו דזכה בו המת לכבודו אלא שהוספתי דגם היורשין לא יוכלו למוכרו.